

Ono no Komacsi versei 3

Villányi G. András: Ono no Komacsi: a 9. századi Japán szépsége
(esszé) 13

Villányi G. András versei 18

Doboz-versek... (ismeretlen japán költő levelei) 22

Szöveg-doboz (a fordító megjegyzése) 31

Csendes Toll: Az elképzelt és az elképzeltetlen Japán
(Sipos Zoltán fotói) 33

Tokai Tamás: Szó/Csendképek (Zalán Tibor: *És néhány haiku*) 36

„Személyes alkat vagyok” (Interjú Zalán Tiborral) 41

Murzsa Tímea: „Éltem, írtam. Ennél többet vagy kevesebbet
ma sem csinállok.” (Onagy Zoltán – Zalán Tibor:
Dragéi hajnalok Zalánnal) 47

Szűcs Balázs Péter: Letarolva (Zalán Tibor: *Papírváros*) 50

Zalán Tibor versei 52

Sopotnik Zoltán: Tömpe színez (próza) 57

Géczi Zsoan versei 63

Sárfi N. Adrienn: Papírmadarak (próza) 67

Krulik Zoltán: Mandala 75

Szakonyi Károly: Nagycenki éveim (próza) 78

Bakonyi István: Miniaturák (Szakonyi Károly: *Hangversenydarabok*) 83

Andrej Platonov: Szemjon (próza) 86

A bortón és a lapzárókon Sipos Zoltán fotói

E számunk szerzői:

Bakonyi István kritikus (Székesfehérvár), Csendes Toll kultúrindián (Gerecse), Géczy Zsoan költő (Bp.), Hetényi Zsuzsa fordító (Bp.), Krulik Zoltán zenész (Bp.), Murzsa Tímea kritikus (Bp.), Ono no Komacsi költő (825-900?), Platonov, Andrej (1899-1951), Sárfi N. Adrienn író (Bp.), Sopotnik Zoltán költő (Tatabánya), Szakonyi Károly író (Bp.), Szűcs Balázs Péter író (Bp.), Tokai Tamás költő, kritikus (Szeged), Villányi G. András költő, fordító (Bp.), Zalán Tibor költő (Bp.)

花の色は うつりにけりないたづらにわが身世にふる ながめ
せしまに

hana no iro va/ ucuri ni keru na/ itadzura ni/ vaga mi jo ni furu/
nagame szesi ma ni

KKS 113

A virág színe
tovaröppen mint a vágy.
Mily haszontalan
fogy szépségem a földön
míg lassú esőn nézem.

思ひつつぬればや人の見えつらむ夢としりせばさめざらま
しを

omoi cucu/ nureba ja hito no/ miecuran/ jume to siriszeba/
szamedzaramasi o

KKS 552

Ily felzaklatva
szerelmes gondolattól
hunyt szemmel látlak.
Ha tudtam volna: álom
nem ébrednék soha már.

4 うたたねにこひしき人をみてしよりゆめてふ物はたのみそ
めてき

utatane ni/ koisiki hito o/ miteshi jori/ jume csó mono va/
tanomiszometeki

KKS 553

Elbóbiskolván
a férfi kit szeretek
megjelent. Lehet
hogy álmok lesznek eztán
szívem vigasztalói.

いとせめて恋しき時はむばたまの夜の衣をかへしてぞ着る

ito szemete/ koisiki toki va/ ubatama no/ joru no koromo o/ kaesite
dzo kiru

KKS 554

Szerelmem után
kínkeserű vágj sajgat.
Ébenfekete
hálóingem fordítva
öltöm fel ma éjjel.¹

おろかなる涙ぞ袖に玉はなす我はせきあえへずたぎつ 5
瀬なれば

oroka naru/ namida dzo szode ni/ tama va naszu/ vare va szekia-
edzu/ tagicu sze nareba

KKS 557

Ha könnycseppjeid
mindössze gyöngyfonatot
vonnak kézelődön
tudd meg hát: semmi dolog!
Szemem árja elsodor.

みるめなきわがみをうらと知らねばやかれなで海人の足た
ゆくくる

mirume naki/ vaga mi o ura to/ siraneba ja/ karenade ama no/ asi
tajuku kuru

KKS 623

E révben nem lelsz
se hínárra se énrám.
Szerelmes halász
látod-e mily hasztalan
vonszolt zsákmányért lábad?

6 秋の夜も名のみなりけりあうと言へばことぞともなく明けぬるものを

aki no jo mo/ na nomi narikeri/ au to ieba/koto dzo tomo naku/
akenuru mono o

KKS 635

'Őszi hosszú éj'
mondják... csak hírében az!
Már hajnalodott
s anélkül múlt el hogy
egy szavunk esett volna.

うつつにはさもこそあらめ夢にさへ人めを守ると見るがわびしさ
ucucu ni va/ sza mo koszo arame/ jume ni szae/ hitome o moru to/
miru ga vabisisza

KKS 656

Hogy napvilágnál
így kell tenned belátom.
Ám álmomban is
fürkész tekintetektől
bújva... láthatatlan fájsz.

限りなき思ひのままによるもこむゆめぢをさへに人は 7
とがめじ

kagiri naki/ omoi no mama ni/ joru mo komu/ jumedzsi o sae ni/
hito va togamedzsi

KKS 657

Olthatatlanul
gyűjtő gondolatom vagy.
Lepj meg az éjjel:
álmaink ösvényein
nem lesnek kandi szemek.

夢ぢにはあしもやすめずかよへどもうつつにひとめ見しご
とはあらず
jumedzsi ni va/ asi mo jaszumedzu/ kajoe domo/ ucucu ni hitome/
misi goto va aradzu

KKS 658

Álomösvényen
szökne szüntlen lábam
jártában hozzád.
Bár ébrenlét fényénél
percre se láttalak még.

8 海人も住む里のしるべにあらなくに怨みむとのみ人のいふらむ

ama no szumu/ szato no sirube ni/ aranaku ni/ uramin to nomi/
hito no iuran

KKS 727

Bár halászfalud
kalauza sem vagyok
mi okból korholsz
szüntelen hogy e parton
nem vezetlek öbölhöz?

今はとてわが身時雨にふりぬれば事のはさへにうつろひにけり

ima wa tote/ vaga mi sigure ni/ furinureba/ koto no ha sae ni/
ucuroi ni keru

KKS 782

Legyen hát: vége!
Fagyos esőszítáló
alkonyatomban
szavaid is hirtelen
elfonnyadt falevelek.

色見えでうつろふ物は世中の人の心の花にぞ有りける 9

iro miede/ ucourou mono va/ jo no naka no/ hito no kokoro no/ hana
ni dzo arikeru

KKS 797

Halványul vágy szín
minden mit e Föld visel.
Ha nem látszik is
a virágnak szirmain
melynek otthona szíved.

あきのかぜにあふたのみこそかなしけれ我が身むなしくな
りぬと思へば

aki no kadze ni/ au ta no mi koszo/ kanasikere/ vaga mi munasiku/
narinu to omoeba

KKS 822

Őszi szél dúlta
termésünk szerteszórva.
Elborzadok hisz
létem annyira üres
akár rögnön a kalász.

10 わびぬれば身をうき草の根をたえて誘ふ水あらば去なむと
ぞ思ふ

vabinureba/ mi o ukikusza no/ ne o taete/ szaszou midzu araba/
inan to dzo omou

KKS 938

Elhagyatottan
lényem egy vízi virág.
Tépd el gyökerét:
hívón hullám ha szólít
útra kelek azonnal.

あはれてふ言こそうたて世の中を思離れぬほだしなりけれ

avare csó/ koto koszo utate/ jo no naka o/ omoi hanarenu/ hodasi
nari kere

KKS 939

„Érzelem árja”
ennek nevezném talán
ám súlyosabb mindennél:
a zúzhatatlan bilincs
mi e világhoz láncol.

人にあはむ月のなきには思ひおきてむねはしり火に心 11
やけをり

hito ni avan/ cuki no naki ni va/ omoi okite/ mune hasiribi ni/ koko-
rojake ori

KKS 1030

Szerelmem távol
e holdatlan éjjelen.
Felizzó vágyam
keblemben szikrákat szór.
Porig perzseli szívem.

おきのいて身を焼くよりも悲しきは都島への 別れなりけり

okinoite/ mi o jaku jori mo/ kanasiki va/ mijako simabe no/ vakare
nari keru

KKS 1104

Faszén lángjánál
jobban perzselik testem
váló szavaink.
Elhagyottan e parton
nem ér városig szemem.

12 あはれなりわが身のはてやあさみどりつゐには野邊のかすみとおもへば

avare nari/vaga mi no hate ja/asamidori/cui ni va nobe
no/kaszumi to omoeba

SKKS VIII:758

Beléborzongtam
létezésem határán
a fakó kékség.
Vélhetően pára a
kertek lebbenő végén.

(Fordította: Villányi G. András)

¹ Véltek egykor, ha kifordított hálóingben alszanak, úgy megjelennek szerelmük álmában, avagy szerelmüket láthatják álmukban.

„Ono no Komacsi [...] költészete megindít és hiányzik belőle az erő. Olyan szépséges hölgyre emlékeztet, aki valamely betegségtől szenved. Gyöngesége bizonyára nemének tulajdonítható.” Ekként jellemezte előszavában a költőt Ki no Curajuki – saját ko-

rán maga is túlmutató jelentőségű poéta –, aki császári rendeletre a 905-ben összeállított versantológia a Kokin vakasú¹ első számú szerkesztője, kompilátora volt². Bár fenti állítása ma több

szempontból vitatható, vélhető hogy saját idejében közel állt a művelt közízléshez. Azt sem szabad feledni, hogy a Heian³ udvarnál drámai gesztusnak szántak csaknem minden megnyilvánulást, amely által az egyén arról adott számot, hogy nemcsak tisztában van a sikk, az elegancia, az emelkedettség kozmoszának tartalmával és szabályaival, hanem e tudásról képes fortélyos leleménnyel számot adni: jelesül a honi – tehát nem kínai mintára készült – vers, a vaka⁴ hangján.

Vaka

A japán líra e hagyományos műfajának darabjai öt sorból állnak, a következő szótag (*mora*)⁵ képletben: 5-7-5-7-7. Kezdetei a 8. századra tehetőek, amikor az első nagy gyűjtemény a Manjósú⁶ elkészült. Ebben mintegy 3500 vakát jegyeztek le. Majd 905 és 1433 között császári rendeletre 21 antológiát állítottak össze; jelentőségét tekintve ezek között a 905-ben kompilált Kokinsú⁷ illetve annak háromszáz éves „születésnapjára” datált Sinkokinsú⁸ a legfontosabbak.

A vaka eszközei

A műfaj szigorú formai, terjedelmi kötöttsége, valamint a japán nyelv sajátosságai számos olyan eszköz használatát tették szükségessé, illetve lehetővé, amelyekről érdemes szót ejteni. Ezek nagyrészt azt a célt szolgálják, hogy a 31 mora nyújtotta értelmezési tartományt a lehetőségek határáig lehessen kitégítani. A három legfontosabb fogalom a kakekotoba, makurakotoba és az engo.

Kakekotoba⁹ fogalomduplázó szójáték. Mivel a japán nyelvben szeri se száma az azonos hangalakú más jelentésű szavaknak, így tág tér jut többféle jelentés, utalás versbe szövésére egy – *kakekotoba* – szóval. Ebben a vakában (KKS 113) két *kakekotoba* is szerepel.

Villányi G. András 13

ONO NO KOMACSI: A 9. SZÁZADI JAPÁN SZÉPSÉGE

hana no iro va/ucuri ni keru na/itadzura ni/vaga mi jo ni **furu/nagame** szesi
ma ni

A virág színe

- 14 *tovaröppen mint a vág.*
Mily haszontalan
fogy szépségem a földön
míg lassú esőn nézem.

A *furu*¹⁰ szó két jelentése: esőzik ill. öregszik; *nagame*¹¹: hosszú eső vagy elgondolkodó szemlélődés. A virág – a Kokinsú korában – a cseresznyevirágot, szirmot jelöli. Két dolgot állít, míg „mennységileg” egyet mond ki. Azaz: a cseresznyeszirmok kifakulnak a hosszú esőzésben, és amíg ezt figyelmesen nézem magam is megöregszem/ill. színem veszem a világban. Az *iro* elsődlegesen szín, és az érzeki vágy egyezményes jelentéshordozója. Buddhista szövegekben formát is jelent.

Makurakotoba¹² párnaszónak fordítjuk és legkönnyebben az állandó jelző fogalmához hasonlítható, jóllehet jelentéstartománya összetettebb annál. Afféle megerősítő érzelmet kelt, olyan kifejezés, amely dekórummal, méltósággal szolgál. Pl. *aszacuju no* (reggeli harmat) vagy *ucuszemi no* (kabóca elhagyott lárvahéja) vagy *harugaszumi* (tavaszi pára) jelen példák mind a mulékonyságra utalnak.

Engo¹³ újfent a költemény értelmének sokrétűbbé tételében nyújt hatásos segítséget. Főleg oly módon, hogy a felületen megnyilvánuló jelentésen túl képzettársítással, asszociációval utal valamire, így mintegy színe és fonákja mást jelent egy kifejezésnek. Például a KKS 113 vakában a *furu* (esik értelemben) a *nagame* (hosszú esőzés) *engoja*.

* * *

Udvari körökben a vaka a napi társadalmi érintkezés legfontosabb médiuma volt. Olybá tűnik, hogy a fent taglalt formától eltérő írásos kommunikáció alig létezett. Az udvar embere költeményben közölte szerelme tényét, fájdalmát, versben lelkendezte a természet iránt érzett áhíthatát, de így küldte vagy kapta a társasági élet örömteli vagy gyász híreit is. Ilyen bűvös, esztétizált korban élt Komacsi a korai Heian korszak egyik legjelentősebb költője, a Hat Halhatatlan Génius¹⁴ egyike – valamint a japán női szépség örökös ikonja, a szerelmi hév és fájdalom megtestesítője, kétségtelen, hogy ma a legismertebb hatjuk között. Érzékenysége, látásmódja, az alakját körüllegő legendák kitörölhetetlen nyomot hagytak a japán irodalom, sőt a társzművészetek, mint dráma¹⁵, zene, fametszetek korpuszán is. Legendás alakja man-

gát és animét ihlet, tehát bő ezer év után is élénken jelen van a köztudatban. Meglehető, lényegesen több verset tulajdonítanak neki, szerzősége legnagyobb biztonsággal annál a 18 vakánál igazolt, amelyeket a Kokinsú tartalmaz.¹⁶ Komacsi olvasatunk eltér Curajukiétól, igazolva hogy a zseniális szöveg messze túlmutat korán, úgy ível át azon, hogy időszakonként 15 mással és másként képes megszólítani a hallgatót. Megeshet, hogy éppen egy vers olyan eleme, üzenetmódja miatt szeretünk valakit, amely koronként akár nagyban eltérő hatást gyakorol. Valószínűleg azt a korízlés kívánta kiszolgáltatott, meddő várakozásában szánni való Komacsit érzékelt és minősítette Curajuki, akiben más idők olvasója a női kitartás, érzékenység, sőt érzékiség markáns éllavasát fedezi fel.

Karakteres, máséval összetéveszthetetlen női hang szól a mai olvasóhoz.

Ono no Komacsi költészetében a páratlan verbális és retorikai virtuozitás mellett legvonzóbb csaknem kendőzetlenül pöre nőisége. Versei áriák érett szopránra. Úgy mer nő lenni, ahogy Sappho, Jozsano Akiko¹⁷, Dickinson vagy Plath. Olyan Vénusz ő, aki gyakorta vágyakozik hiába; beteljesületlenül megvárakoztatott, becsapott, elhagyott, megtagadott szerelemistennő. Hiszen a vakák nem igazán boldogságról vagy „valóságról” szólnak. Inkább a beteljesületlenség poézisében gyönyörködnek fájón, az elhagyatott múlandóság kopottan aranyló teljességét zenélik. Elmosódik valóság és álom határa, a történet – sőt az élet – a túlfélen, az álom mezsgyéin zajlik. A vágyott találkozás a szerelemmel jobbára itt valósul meg, tehát az álom válik a valóságnál lakottabbá, forgalmasabbá, fontosabbá. Miképp vélhető „gyöngye nőnek”, aki így ír válaszában udvarlója episztolájára, amelyben a férfi a mandzsettáján gyöngyként sorakozó könnyeit említi.

*Ha könnycseppjeid
mindössze gyöngyfonatot
vonnak kezelődön
tudd meg hát: semmi dolog!
Szemem árja elsodor.
(KKS 557)*

Komacsi nőisége elemi erővel tör fel még könnyeiben is. Kitárulkozik, szent nőtény, termékenységkultusz papnője, sőt felvilágosultan kokettáló „szüfrazsett”. Akár mindezen hangokat kihallhatja mai olvasója.

*E révben nem lelsz
se hínárra se énrám.
Szerelmes halász
látod-e mily hasztalan*

16 *vonszolt zsákmányért lábad?*
(KKS 623)

Ám e felsorolás is távol áll a teljességtől, hiszen nem került még sorra a metafizikus Komacsi felvillantása. Válogatásunkban az egyetlen költemény, amely nem a Kokinsúból, hanem a három évszázaddal későbbi gyűjteményből a Sin Kokinsúból származik. Dédelgetett kedvenc, amelyről azt tartják, hogy búcsúvers¹⁸, tehát végső, lírába foglalt üzenete a világból eltávozonak. Azoknak a költeményeknek a szűkebb rendjébe tartozik, amelyek a világ leképezéséhez nyújtanak számtalan lehetséges elrendezésben lencsét, tükröt.

*Beléborzongtam
létezésem határán
a fakó kékség.
Vélhetően pára a
kertek lebbenő végén.*
(SKKS VIII/758)

A megjelenő kozmosz a Buddha tanította „esszencia”, tehát az abszolút üresség, „*semmi*”, amelyet emberpróbáló feladat „megidézni” *valami*-vel. Komacsi gyaníthatóan a hamvasztás halványkék füstjére gondol, amely a múltkonyságot ugyancsak gyakorta szimbolizáló pára illékonyságával oszlik el a végtelen, üres még teret is nélkülöző térben. Ám a költemény hordozza a teljességet bármely kiegészítő tájékoztatás nélkül is. A verssel szembeke-rülő világ elveszíti létezését a vaka gránitkemény hártáján belül tátongó űrben.

¹ Kokin vakasú 905 (古今和歌集)

² 紀貫之

³ Heian korszak 794-1185 (平安), a klasszikus udvari kultúra aranykora.

⁴ 和歌

⁵ *mora*: A japán szavak kiejtésének legkisebb hangegysége. Minden *mora* azonos időtartamú szótag. A japán nyelvben minden szótag nyílt, azaz magánhangzóra végződik. Ez alól egyetlen kivétel az ún. nazális *n*, amely önálló szótagot alkot. A szótag és a *mora* különbségét az alábbi példával mutatjuk be:

ma+N+ne+N+hi+cu 'töltőtoll'; magyar átírásban *mannenhi-cu*.

A japán nyelvben a fenti szó 6 *morából*, míg a magyar szótagolás szabályai szerint (man-nen-hi-cu) 4 szótagból áll.

⁶ 万葉集

⁷ 古今集

⁸ 新古今集

⁹ 掛詞PL: KKS 782 *koto no ha* = szó/falevél

¹⁰ ふる 1. 降る esik 2. 経る múlik, öregszik

¹¹ ながめ 1. 長雨 hosszú eső 2. 眺め szemlélődik

¹² 枕詞PL. KKS 554 *ubatama* az éj *makurakotobája*, ám a hálóing színét is jelzi.

¹³ 縁語PL. KKS 727 *urami* = Az *ama* (halász) *engoja* ill. *kakekotoba* is: (neheztelés/látni az öblöt).

¹⁴ 六歌仙A Kokinsúban Curajukiék kiemelik elődeik közül a hat legmegbecsültebb költőt.

Nota bene, Komacsi volt köztük az egyedüli nő. (A 11. szd.-ban a jeles költő és kritikus Fudzsiwara Kintó összeállította a Harminchat Halhatatlan Géniusz listáját- *Szandzsúrokkasen* 三十六歌仙 -, amelyben Komacsin kívül négy hölgy kapott helyet.

¹⁵ Öt nő-dráma hőse, utoljára Misima Jukio készített átiratot Szotoba Komacsi (Komacsi a sztúpán) címen.

¹⁶ A verseknél megadtam a Kokinsúban jelölt számozásukat. (PL. KKS 552)

¹⁷ 与謝野晶子 Lásd in: Zilált hajam, szomorú játékok. General Press 2003, szerk. és ford. Villányi G. A.

¹⁸ Japánban szokás volt búcsúverset (dzsiszei - 辞世)hagyni, amelyet egyesek közvetlen eltávozásuk, mások akár évekkel haláluk előtt megfogalmaztak. Jól ismert Basó búcsúverse 旅病んで夢は枯野をかけ廻る/*tabi ni jande jume wa kareno o kakemeguru*, Nagybeteg utas:/cserepes mezők fölött/álmok bolyongnak. (Ford.:VGA) Bár Basóról hírlík, azt felelte először búcsúverset kérő tanítványának, hogy minden haikuja *dzsiszei* volt.

Vagy Szaigjóé: 風になびく富士のけぶりの空に消えて行方もしらぬわが思ひかな
kadze ni nabiku/ Fudzsi no keburu no/ szora ni kiete/ jukue mo siranu/ vaga omoi kana
Szélbe simuló/Fudzsi gomolyfüstjeként/ég nyeli majd el/nyomtalan szertefoszló,/elizzó álmaim.

in: Tükröződések Scolar Kiadó, 2011 Szerk. és ford.:Villányi G.A.

Halvány, ám üde zöld diólevélen keresztül a napot nézte. Próbálta egyszerre mindkét szemét a levélkéhez igazítani. Langyos, zöldes borzongás szaladt szét gerince mentén. „Mosd el belőlem az összes tisztátalanságot” – szólt az ágán

18 Villányi G. András

DIÓLEVÉL

gyengéden megfogott levélkéhez, amelyen a fő erek hálózatán belül bontakozott ki halk és meglehetősen visszafogott finomsággal a formák lényegesen összetettebb, bonyolultabb bársony szerkezete. Ettől

felfénylett benne saját lényének üveggömbhöz, vagy medúzához hasonlatos, bámulatosan lenyűgöző képmása és nemcsak önnön keserű törekenysége, hanem a sérülékenysége is, ami kiolt bármit, önmagát sem kímélve. Egy nő szavára emlékezett, aki a szakítás szomorúságában ezt mondta: „ne sajnáljon soha semmit, de végképp tenmagát”. Ennek emléke kísértette gyakorta, különösen, amikor valamin elcsüggedt. Segített, hiszen már akkor, azonnal kérgesebbé vált a szíve. Ám ez a héj nem akadályozta kifelé bontakozó száncalmát a lények sokasága iránt. Ilyesmit érzett most is. Azt, hogy majdani halálával az univerzum szűnik meg végleg, hiszen ő egyenlő a mindenséggel, amelyet szüntelen befogad magába. És szeme előtt a magas szélben táncoló fenyőágakat arra kérte nyújtsanak át neki bölcs szépségük mértékletességéből. Ekként zuhantak egybe az ágak és az ereket a diólevélkén a szemével, amely teljesen átalakult a képlet finom rajzolatává. Szívének szövete eggyé vált az erek közötti halk puhasággal, a nap melegével telítetten. Érezte a rét és a dombok kósza illatát. A mélységben egy barokk áriát hallott. Mennyire sajnálom őket, hogy velem kell halniuk – gondolta.

Veled vagyok
e boldogra gyűrt pamlagon
bár máskor, máshol
ingatag.

*(Lehetek tényleg „itt”
igaz hogy „vagyok”?
bizonytalan a névmás
inganak a ragok.)*

Ölelj át, édes és súgj
ezer semmi hazugságot,
tépj ki a szellemvilágból!

Szíved dobbanjon mellemen
fülemben forrjon lélegzeted
nyelved fusson nyakamon
szomjas csókom borítsa öled
elvetem benne magom.

Hulljanak könnyeink is egybe
így hazudjuk ketten át
örök pillanatunk az éjszakát
mintha *lennénk* mégis
mintha volnánk álló végtelen:

csakugyan *itt*
én és te külön, de együtt:
köt a csomó: a Semmi szét nem old.

20 GRAFFITI A DELPHOI JÓSDA FALÁN

Minden isteneknek

„számítás volt minden
teremtgettél hisz
játékszerez föld és ég
színházasi? komédiához bohócot
áriádhoz ölem metszed
léttelen arcod lettem
a hiány fájó torzójában”

csak a hang számít
ütné át a némaság páncéljait
VGA-alias C.Broschi Farinelli

BUBORÉKFÚVÁS

(Apámmal)

21

Ne fájlald ha azzá
mit szomjaztál
nem lehettél
az elfújt pillanatban
e buborékgömbben
a végtelen vigyorgón elfér.

nem futotta most
ám újrakezded egyszer
máshol és máskor
másmiként persze
sorsok álmofátylán
emlékeid idézd meg
súgd magadban
kiáltsd szerte
hogy a harang rab íve
magában kongva visszaverje:

„apa hagyd lenni
bár árva percre
ha ebbe' való semmi
alig fáj már: engeddd
buborékom kerekre fújni”.

22 DOBOZ-VERSEK VERS-DOBOZOKBAN

ismeretlen japán költő levelei

1. Út az Utsu hegyen

Hátizsákot formázó, ötrekeszes illatszeres doboz (kogo), „borostyánnal befutott keskeny út” motívummal, maki-e, Japán, 19. század

Hogyan is másznám meg az Utsu hegyet, inkább a kanyargó, keskeny útra térek. Vonszoló magam, mint a gyékényből font hátizsákot, amit telitömtem kacattal, legfőképp a múlttal. Kiüríteni nem lehet, elhagyni sem tudom sehol, visszahúz, mintha kővel volna tele, pedig csak borostyánnal van befutva, borostyán levelével átszótt, mint az álmok. Tovább mehetek vagy várakoznom kell, amíg elszárad, lehullik minden levél? Egy sietős, öreg szerzetessel találkoztam, szánakozva nézett utánam, s batyuját frissen cipelte.

2. Hullámzó krizantémok

Írószeres doboz (suzuribako), krizantém-kert motívummal, maki-e, Japán 18. század

A kerítésekkel határolt kis kertben, a bal alsó sarokban hullámzó krizantémok, körülötte mindenütt az aranyporral felszórt őszi égbolt. A doboz belsejéből tenger árad, partján halász üt, ver kalapáccsal egy cölöpöt az aranyszemcsés fővenybe, hiába. Sajkáját már eloldozta, egyre beljebb sodorja a háborgó víz. Jobbra fent, a szikrázó semmi belsejében egy lugas bejárata, két szalmatető házzal, ahonnan nincs kijárat, de az is lehetséges, hogy ide belépni sem lehetett soha.

24 3. Tükörhold

Írószeres doboz (suzuribako), páfrány-motívummal, maki-e, Japán, 15-16 század (?)

Mint az ítélet pecsétje, úgy terpeszkedik a vízre zuhant telihold tükre a ritmikus vonalakba dermedt, hánykódó hullámokon. Fényesre kopott korong, felette madarak vonulása. Szárnyaljanak még ezer évig vagy ezer nemzedékig! Kívül páfrányok suhognak, hajladoznak, amíg meg nem feketedik rajtuk az idő: ezüsttel felszórt, súlyos harmatcseppek.

Fudzsi hegy alakját formázó illatszeres doboz (kogo), maki-e, Japán, 19. század második fele

Hol vannak az álmodók! A Fudzsi hegy égbe tört csúcsán hó szikrázik, alján sólyom kering. Nem talál zsákmányt, sem menedéket. Mi maradt még a padlisan-alakú medencében, a füstölő helyén, a dobozba zártan? A füst már elillant rég. Ahol nincsenek álmodók, ott nincs ébredés sem.

26 5. Múló szárnycsapások

Írószeres doboz (suzuribako), maki-e és kiji maki-e, díszítetlen fa alapon, Japán, 20. század eleje

Ki csiszolta ilyen simára a fedél fájának szélfúttá, hullámzó erezetét? És mióta fúj itt a szél? A háborgó hullámokon tavaszi virágok gyökereznek, pillangó libben mindig tovább, sodródik egészen a doboz belsejéig. Ott belül ég csillámlik, folyó szivárog el a semmibe, aranypor-szemcsékbe ragadnak a pillangószárnyak csapásai. Minden múlik. Csak éppen semmi nem múlik el soha.

Hordozható amulett, maki-e, Japán, 18. század vége

Az összecukott, szétnyithatatlan világ dobozába zártan egy lótusztrónon Buddha terpeszkedik a ciprusfába vésett felhők között, két keze elmélkedő tartásban. Nem tart semmit, nem tart meg senkit. Kívül, a hullámzó arabeszkek tetején nyíló-csukódó lótuszvirágok között a Tan nyolcküllős kereke forog minden irányba, mint egy elsüllyedt hajó maradványaiból a kormánykerék.

28 7. Az Aranytemplom álma

Pillangó formájú illatszertartó doboz (kogo), maki-e, Japán, 19. század vége

Gyors zápor után őszi füvek hajladoznak a pillangó formájú doboz oldalán, tetején meg a szél zúgását és az ázott föld szagát szívja magába az Aranytemplom. Szentélyében kiterjesztett szárnyú lepkék várakoznak, hogy addig röpködjenek majd a kinti szélben, amíg szárnyukról a hímpor szét nem pereg, fel nem olvad a földben.

Lakkozott üvegdohoz, Japán, 21. század eleje

Élek, sarkok és szögletek körül áramlanak a fény kifehéredett fröccsenései, oldal, tető és aljzat között vibrálnak szerte szét a dohoz lakkozott felületébe csiszolt, hullámzó üvegcsapások, a láthatatlant vörös, kék és zöld vágásokra bontva hullámoz át meg át a világ, de nincs benne kint és nincs kívül bent sem, mert nincs más a fényben, csak a dohoz, és nincs a dohozban más, csak a fény.

30 9. A gyerekkor öble

Írószeres doboz (suzuribako), Japán, 18. sz.

A fedélre átnyúló szilvavirágos ág alatt lábukra ereszkedett darvak ácsorognak a parton, a bal felső sarokban pedig már a doboz belseje felé repülnek, ahol a higanytóba torlódó sziklás táj fölött egy ködbe dermedt madárraj lebeg, a Hold ezüst pecsétje alatt. Süket egyensúly remeg a rekeszekben, tusdörzsölő kő szurok-mélye húzza lefelé a röptét. A csordultig telt gyerekkor ez, a soha el nem múló tegnap.

A „doboz-versek” szerzőjének személyéről sajnálatos módon alig sikerült megtudni valamit. A szövegek fordítása során, egy meglehetősen bizonytalan forrásból csak az lett nyilvánvaló, hogy megírásuk után a szerző nem gyakorolta többé költői mester-

ségét. Nem fogott a kezébe ecsetet, nem ült szemlélődve a fehér papír előtt, nem figyelt a belső, titkos rezdülésekre sem,

és egyáltalán nem próbálta meg keresni az összhangot az őt körülvevő környezettel. Talán már nem volt türelme, hogy a hiábavalónak tűnő, hosszas koncentráció után szabadon és lendületesen alkosson, mint egy olyan mester, aki akkor is képes átélni a bambusz leveleinek rezdülését, amikor nincs szél... Hogy ez azért történt-e így, mert többé nem találta meg életében a szerény és mértékadó ízlést, vagy azért, mert nem tudta megközelíteni a dolgokban rejlő egyszerűséget sem, vagy pedig egyszerűen csak azért, mert már az álmaiban is teljesen eltávolodott a jelenségek megfoghatatlan bájától és finomságától, azt nehéz lenne megmondani. Lehetséges, hogy egyáltalán nem is voltak álmai. De az is elképzelhető, hogy valamilyen súlyos, személyes megrázkódtatás érte, és – az itt olvasható írások tárgyaira vonatkozó hasonlattal élve – olyanná vált, mint egy összecsucokott, kinyithatatlan doboz, amelyről többé nem lehet kideríteni, hogy maradt-e még valami legbelül. Holott (és ezt tudhatta ő jól) inkább olyanná kellett volna válnia, mint egy színültig telt, teljesen kinyílt tárolóeszköz, amelynek nincs alja, teteje és nincsenek oldalai sem! Persze, ez most már egészen mindegy; és ha eddig nem volt rá alkalom, akkor most már igazán nincsen arra mód, hogy mindez valaha is megtudható legyen.

Túl sok ismeretünk azokról a dobozokról sincsen, melyeket az itt közölt levelekben a szerző annyi, de annyi évig tartó munkával leírt. Mint az a fentebb idézett, itt nem reprodukálható forrásból kiderül, évről évre, évszokról évszakra, hónapról hónapra, napról napra, óráról órára szavanként, névelőnként csiszolgatta reménytelenül a soha el nem készülő, soha véglegesnek nem tekintett szövegeket. És amikor hiábavaló munkájától csüggedten, életének egyhangúságától mintegy távolodni szándékozva egy irodalmi folyóiratnak küldte el a fogalmazványokat, akkor a szerkesztőnek ez volt a véleménye: a „leírások”-ból – látvány nélkül! – nem lesz értelmes-élményt adó mű. Hogy végül is nem lett vagy lett-e, azt nem a fordító feladata eldönteni.

Mindezekon kívül még csak annyi tudható, hogy a leveleket a szerző a kiotói Aranytemplom mellett majdhogynem teljes magányban élő, ugyancsak ismeretlen hölgyhöz írta, aki bizonyos időközönként elküldte számára az itt leírt dobozok képét és rövid leírásokat is mellékelte hozzájuk, melyekben

SZÖVEG-DOBOZ 31

A fordító megjegyzése

részletezte különféle vonatkozásai. Ebből az is kiviláglik, hogy akkoriban a hölgynek szinte teljes egészében a dobozok vizsgálata töltötte ki az életét, mondhatnánk azt is, hogy majdhogynem a dobozokba nyíló (vagy inkább záruló) életet élt. Mert nem akármilyen darabok voltak ezek a halott és

32 élő mesterek keze munkáját viselő, a mindennapok illanó légtéréből mesterségesen kivont tárgyak, melyeknek vázára évekil tartó munkával vitték aranypor szórásával fel az újabb és újabb lakkrétegek közé záruló történeteket! És mindazt, amit a hölgy kigondolt, leírt, a szerző elolvasta, tovább gondolta, tovább írta és tovább is élte őket... És azután ezek a jele-
netekben mintha kialakult volna egy olyan, sokszorosan egymásba nyíló világ, ahol vég nélkül lehet közlekedni, egyik történetből egy másik törté-
netbe, egyik képből egy másik képbe lehet jutni, és nem csak abba, ami már régen elmúlt, ami végérvényesen lezajlott, hanem abba is, ami még be sem következett... Mintha – egy nem egészen irodalmi példával élve – csak Van Gogh álmában lépkednék a forró búzamezőn keresztül vezető úton, egye-
nesen a Víziálmok faluja felé, ahol a vízikerek forgása nyomán ér egymásba minden addigi élet, és aztán átfordul egy következő élet felé. Vagy ha úgy jobban tetszik, egy dobozból mindjárt egy (vagy több) másik doboz nyílik...

De az is lehetséges, hogy a történet sokkal egyszerűbb. Akkor viszont nagyon is valószínű, hogy az ismeretlen szerző még csak nem is létezik, ha csak valahogy nem úgy, mint azoknak a dobozoknak a történetei, amelyeket itt leírt. Ám ha ez így van, akkor soha nem is próbált egy újabb dobozba be-
nyitni, egy újabb sorsba belehelyezkedni. És akkor nem is tudhat arról, hogy egész életével már csak azokat a sorokat töltheti ki, amelyeket egy másik, ugyancsak a dobozokról szóló könyvben nála sokkal régebben megírtak, s amelyek szóról szóra így olvashatók: „A dobozt megcsinálni nem nehéz. Egy óra sem kell hozzá. De ahhoz, hogy valaki dobozember legyen, nos, ahhoz nem kis bátorságra van szükség. Abban a pillanatban, amint az ember belemászik a semmilyen tekintetben sem feltűnő, közönséges kartondobozba, és kimegy az utcára, eltűnik az ember is, a doboz is, és egy tökéletesen új lény jelenik meg.” Igen, valahol mégis csak kell, hogy létezzen egy olyan (itt megszakad a fordító kézírata)

AZ ELKÉPZELT ÉS AZ ELKÉPZELHETETLEN JAPÁN

Sipos Zoltán fotói

Yashiro Atiko haikuja:

*Nem mozdul semmi,
állnak a felhők, a fák,
pedig fúj a szél.*

Nem mozdul semmi. Hiába nézzük a képeket, állóképek. Nyílani nyílnak, befelé többnyire, de szinte mozdulatlanul. Hogy ez egy fotózási technikának köszönhető vagy egy speciális lencsének vagy a fotóművész látásmódjának, nem tudom. Megvallom, nem is igazán érdekel a miként, a hogyan stb. A mű érdekel, ami most látszik, ez a néhány darab fotó.

Yashiro Atiko haikuja:

*A víztükörben
felhődarab sodródik
a túlsó part felé.*

Mi van a túlsó parton? Ezek most nem a tatai tópart ködbevesző (tehát semmibe, bizonytalanba stb.) stégjei. Hanem konkrét részletfotók egy távoli, idegen világból. Be kell vallanom, sosem jártam Japánban. Szemben Sipos Zolival, aki ellenben igen. Persze, mióta az eszemet tudom japán-buzi (bocsánat, rajongó, kedvelő) voltam. A zen meditáció, a japánkertek, a haiku-költők már fiatal koromban megérintettek, azóta vagyok e sziget titkos rajongója. Titkos, mert nagyon ritkán beszéltem róla, nyilvánosan talán egyetlen egyszer, amikor huszonvalahány éve barátomat próbáltam kalauzolni egy elképzelt Japánba. Később aztán kijutott Japánba, azóta meg nem rajzol japános témákat. Viszont hatalmas gesztust tett, lehetősége volt rá, és kivitte magával Japánba Sipos Zolit, aki remek fotós, fiatal kora ellenére. (Még mindig azt hisszük, hogy tehetség és a kor összefügg, de nem.)

Magamról is csak azért beszéltem hosszabban, hogy kiderüljön, nem jártam ugyan Japánban, de a fejemben van egy erős japán-kép. Legutóbb épp Murakami Haruki nyomán rajzoltam újra a mai Japánról, a hétköznapi életről.

34 Természetesen Murakami világának éppúgy nincs köze a valós világhoz, mint Sipos Zoli képeinek. Mégis.

Yashiro Atiko haikuja:

*Köd van, nincs semmi
a helyén, hófoltok, fák,
hazataláltam?*

De közelítsünk máshonnan. Nagyon szerettem volna, ha ezen a kiállítás megnyitón egy japán bambuszfuvalás is játszik. Japán bambuszfuvalán, de magyar szájjal. Szerencsére nem ért rá a magyar bambuszfuvalás. Miért szerencsére? Mert félrevitte volna a képek jelentését, és rossz irányba terelte volna a lehetséges értelmezési verzióinkat. Japán felé. Egy olyan Japán felé, ami már nem létezik. Sipos Zoli viszont nem azt a Japánt fényképezte. Láttá. Pontosabban, innen, a mából próbálta nézni azt a Japánt is, ami már nincs. Bizonyára a távolság teszi, a kulturális, idő- és térbeli, hogy azok lettek a legjobb fotói. A lekopott, tojásalakú homokkövek között az az egyetlen, időtlenséget sugárzó Buddha-fej. A japánkertek ismerős részletei, a tetető furcsa perspektívája. Olyan ez, mint a nemrég elhunyt zseniális japán zongorista legjobb formációja. (Épp ez szól, kiállítás előtt és után, ha minden igaz.) Tethered Moon a trió neve. Jazzt játszanak, ha muszáj meghatározni. Masabumi Kikuchi, Gary Peacock bőgőn és a szintén nemrég elhunyt, nagyon kreatív és finoman játszó dobos, Paul Motian. Jimi Hendrixet játszanak, ha nem lehetne felismerni. nyomokban talán, most, hogy segítettem. Nyomokban ismerjük fel Japánt Sipos Zoli fotóin is. Mondhatunk bármit, hogy ilyen vagy nem a valódi vagy az elképzelt Japán-képünk, mindegy, ő így látja, ez az ő Japánja. Szellős, levegős, mint Masabumi Kikuchi játék, akik kísérik, kísérhetnék Keith Jarrettet is. (Kísérték is.) Kísértés lenne bármiféle komoly megállapítást tennünk. Ha Sipos Zolit ismerjük kicsit, tudjuk, hogy sosem kapkod, sok-sok éve volt Japánban, és most mutatta meg a képeit a közönségnek. Ennek vannak gyakorlati okai is, de az ilyenkor mindegy. Az idő is szelektál és az jó. Kell. Masabumi Kikuchi lemezei se mind emészthetőek. De a Tethered Moon mindegyik cédéje telitalálat. Feldolgozások többnyire. Tosca vagy Edith Piaf, mindegy. Sipos Zoli fotói is azok. Ezt nem tudja elkerülni. Hogy egy-egy kép ne legyen ismerős valahonnan, számunkra is, akik nem jártunk Japánban.

Yashiro Atiko haikuja:

*Mohás kő vagyok
egy árnyas horhos mélyén,
mi nem voltam még?*

35

Hogy valami komolyat is mondjak, elmesélem kedvenc japán mesterem történetét. Segíték, metaforikus szándékkal. A mester nem japán, hanem jezsuita szerzetes, aki Japánban szolgált, és átjárt a zen buddhista kolostorba meditálni. Nyolcvan éves korára zen mesterré is avatták. Ő, Enomiya-Lassalle atya „a Sinmeikucu Központba az erdőből hozatott egy hatalmas sziklatömböt, s örült, hogy még évekkel később is talált rajta mohát. Jelnek tekintette: ahogy a sinmeikucui kápolna oltárával összeszenőtt a moha, úgy az ő élete is.” Remélem, értik, mire szeretnék célozni a kis tantörténettel. Ha mégsem, a hibát magukban keressék, ne a képekben. Mert azok immár, ahogy a kiállítás is, nyitva vannak.

Új Forrás 2016/5 – Csendes Töll: Az elképzelt és az elképpzelhetetlen Japán
Sipos Zoltán fotói

„[E]z a tükörfelület az emberi lélekben helyezkedik el, a végtelenbe terülve,
mint az álombéli napszállták pocsolói [...]”.
(Beney Zsuzsa)

36 Tokai Tamás

SZÓ/CSENDKÉPEK

Zalán Tibor: *És néhány haiku*

Emlékszem, néhány héttel a könyv nyári, szegedi bemutatója után a bizonytalanság legkisebb érzete nélkül szereztem be Zalán Tibor új, tizenhét ciklusba rendeződő haikufüzereit tartalmazó,

külsőre is igen szemrevaló és jótékony letisztultságot sugalló kötetét. Aztán az olvasás, a teljes megmerítkezés még hosszú ideig váratott magára. Néhány korai belelapozás után egyszerűen úgy éreztem, hogy ezt a hihetetlenül mély tónusú és rendkívül érzékeny lírát nem lehet csak úgy befolni. Hogy előbb helyet kell magamban hagyni ezeknek a sokszor az érzékelhetőség határán mozgó, szubtilis pillanatoknak, különben agyonnyomna a zavarba ejtően pőre, ugyanakkor minden ízében kifinomult szikárság: „Ha elengedi / belehal S ő hal bele / hogyha még tartja”. Mintha egy illékony, csupán a pillanat kegyéből szemlélhetővé dermedt kristályszerkezetet tartanék a kezemben, amely bármelyik pillanatban összeomló csillaggá válhatna ujjaim között.

Mégis miféle finomra hangolt, *törékeny* költészet ez? „Üveglobbok közt / szél Csend Ül Megtöretett / és kiontatott”. Az ember szüntelen azt érzi, hogy nem csupán *el fog történni*, de már *el is tört* (miképpen „megtöretett”), és hogy nem szól ez másról, mint éppen erről: a folytonos *törtségben-létről* és arról, hogy a nyelv hogyan talál mégis bravúros utakat ezeknek a kitört, megbicsaklott és hézagosan visszatükröződő pillanatoknak a lehető legelemibb artikulálásához. Ez a keresetlen egyszerűség olyan eleven és megrendítő rést vág önmagukba forduló, befalazott mindennapjainkon, amin át a legtöbben csak különös óvatossággal merészkednek kilesni minden álcázó taktikát, minden dagályosságot, minden művészi szintre emelt önbecsapást levetkező nyers, emberi – és épp ezért minden törékenységével együtt megrázóan gyönyörű – mivoltukra. Ahogy egyre mélyebbre és mélyebbre ereszkedünk önmagunk lomtalanításra váró, gondosan őrzött tárnáiba: „Folyóba dobott / kavics visszhangja lüktet / így éjszakában”.

Odalent aztán mintha folyton szilánkok közt lépkednénk. Valami eredendően *nyelven túl*iban, és az elénk táruló verstájakon nem is várna már más, csupán ezek a kendőzetlenül ránk meredő lélekmélyi és a kifejezhetőség bizonytalan árnyékszónájába átnyúló csonkok: „Átlép árnyékán / Talán nem is létezik / Emlék csak Semmi”. Meglehet, ezt a végletekig fokozott

egyszerűséget a legnehezebb mindig befogadni, ezt az elemi lecsupaszított-ságot, amikor nincs hová bújni és nincs miről fecsegni; ellenben ott vannak, egyszeriben ott teremnek ezek az elhallgatott, kérlelhetetlenül önmagunk felé fordító pillanatok, amelyek sokszoros erővel nehezednek ránk („Megfojt / ez a némalét”), miközben ők maguk különösen érzékeny- 37 nek és sebezhetőnek tűnnek: „Törékeny béke / Ahogy közeleg hozzá / úgy távolodik”.

Olyan regiszterekbe emeli az olvasót ez a versvilág, amibe igazán ritkán van lehetősége betekinteni. S itt nem csupán a zaláni haikuk döbbenetesen jól súlyozott, *üveglombú* erőterére gondolok, hanem a kötet egészének atmoszférájára; Kovács Péternek kis híján a teljes könyvtestet behálózó rajzaira és a tavaly elhunyt Fodor Ákos emlékének szóló ajánlásra. De már a felütés, a borítóról ránk köszönő néhány szó is: *És néhány haiku*. Úgy áll előtűnk ez a cím, akár egy halk szavú, egészen óvatos, mondhatni szemérmes felvetés. Mintha valami teljesen mellékes dolog volna mindez. Az életnek és benne a mindennapi nyelv burjánzó rutinjának valamiféle tétován és kéretlenül partra sodródó hordalékgyűjteménye. „Üres teremben / kőszáló fáradt hangok”, amiket az ember csak úgy, mintegy utólagosan mond ki, vagy még inkább senkinek, olykor még magának sem címezve elsuttog. Egy esti vonaton. Egy parkban vagy egy teraszon üldögélve. Két lépés, két pohár bor, két szembejövő tekintet között. Maga sem tudja, hogy takargassae őket vagy sem. Hogy mik is volnának ezek tulajdonképpen. Hogy mire föl is tolnak ajkára újra és újra a létezés mezítelen pillanataiban ezek a „néma mondatok” – hétköznapijaink uszadékfára ültetett, mélyre száműzött fosszíliai. S a haiku itt voltaképpen csak fogódzó lehet, valamiféle pótlék, a három sor kétségkívül dívatos és jól ismert bizonyossága, amibe az ember a megnyugvás érzetével és nagyot sóhajtvá belekapaszkodhat – de mibe is? Mi van a haiku mögött? „Üzen neki de / azonnal hátat fordít / Ne lássa szemét”.

Zalán Tibor könyvének olvasása közben a befogadó gyakran érzi így magát: akárha a költő háromsorosai is rendre hátat fordítanak neki és tettetlen jelenésekként, kóbor szavakba torlódó, enigmatikus fragmentumokként folyton kicsúsznának a keze közül. „Talán úgy történt / Talán nem történt sehogy / Talán ott se volt”. Tapogatózó emlékezés próbálja feltárni létezésünk mélyrétegeit, miközben egyre inkább az válik kérdéssé, hogy mindez egyáltalán kimondható lesz-e bármikor is. „Hová széledtek / mellőlünk Ha léteztünk / miattuk lettünk”. A kötet versei mintha csak azáltal nyernék el valódi súlyukat, hogy újra és újra túlnyúlhatnak önmagukon; hogy kibetűzhető nyomokként örökítik meg saját *hátat fordításuk* hült helyeit („Valaha voltak / mert itt maradt a nyomuk / így a hiányuk”), miközben

éppen arra mutatnak rá és arról tanúskodnak, amit már nem mondhatnak. Amire már csak „koszlott verőfény” vetődhet a csillagképekként összeálló szavakból.

38 Mindezek tükrében cseppet sem meglepő, hogy a megszólalás és a megszólaltathatóság, a mondhatóság és a mondhatatlanság elmosódó mezsgyéin kibontakozó beszédmód hatja át az egész kötetet. Egy érzékhatárokon mozgó, kivételesen finom szövésű lírai *akusztikába* csöppenünk: „Ez alighanem / a cseresznyevirágzás / Habzás-szólamok”. De milyen éppen csak hallható, tűnékeny szólamok ezek? Sokszor a szó legszorosabb értelmében alig különböznek a csöndtől: „Nincs mit mondani / vagy nem tud mit mondani / Csöndjét hallgatja”. Vagy máshol: „A szavakon túl / keresi a megértést / Deres némaság”. És tovább: „Nem tud beszélni / Amit még elmondhatna / túl van a csöndön”. Mintha a némaságnak, a csöndnek, a beszédre való képtelenségnek ezek a vissza-visszatérő és egymásba fonódó motívumai hívnák életre azt a kontemplatív, befelé gravitáló hangot, ami teljes egészében uralja Zalán ciklusait. A valamiről való beszéd, a dolgok kimondása e meditatív hangoltságú versvilágban képtelenül távolinak és tökéletesen hiábavalónak tűnik („Sosem beszéltem / a tavaszról neki Most / mondom S kinevet”), a lét sodrásának töredékes visszhangjai kakofóniát idéznek („Mert nem volt kotta / mindenki más szólamot / játszott Szétzenét”), az elcsöndesedés fokozódó hullámai pedig a saját hang idegenszerűvé és külsődlegessé válásának megtapasztalásáig vezetnek („Hangszórókon át / hallja a saját hangját / Belül néma csönd”).

Kimondhatatlan voltában maga a lét válik (nyelv)idegenné („Néma mondatok / idegen mondattanát / betűzi a szél”) és ez a drasztikus eltávolodás teszi lehetővé, hogy belépve e minimalista költészet tereibe ne csupán a megszokott reflexiók szolid megvilágításaiban lássunk rá önvalónkra. Belemászni a csöndbe. Kikaparni a szavakat egy sötét odúból. Az ember előbb-utóbb azon kapja magát, hogy akárcsak a vers homályos zónákban bolyongó alanya, ő is akkor tud ezzel a költészettel igazán kapcsolatba kerülni, ha megtalálja a maga *sötétkamráját*: „Meg kell várnia / hogy bealkonyodjék A / színek megölik”. Ha belehelyezkedik és onnan próbál meg kinézni, a tükör túloldaláról.

Zalán haiku-mozaikjai úgy terülnek szét az olvasó előtt, akár megannyi fotónegatív; rajtuk a lélek fonák, kilúgozott pillanataival, amelyek mégis mérhetetlenül többet képesek megmutatni, mint a nappali tudat óvatos biztonságban előhívott, színekkel és szavakkal telt pozitívjai. Nem beszélni *valamiről*, de szólni *valahogyan*. *Léleknegatívok*. Amiket az ember jobbára a kozmikus csöndre, a létét árnyékként kísérő transzcendensre emlékeztető köztes állapotaiban, két hely, két állapot közötti függésében (mint álom és ébrenlét határán), valahol a senkiföldjén kattint el magában, hogy aztán

visszakerülve a mindennapok tompítón zsongó körforgásába, lehetőleg minél hamarabb elfeledje őket: „Beszögelt ablak / mögött a tükrébe néz / Letörli magát”. Hiszen ki bírja el a tükör túloldalán felsejlő realitás égető tébolyát? A *másiknak* ezt a lírai alany számára csapdaszerű feszültséget szülő, húsba vágóan konok némaságát? „Isten hurkába / lépett Lerágná 39 lábát / Leszakad Kinő”.

Hiába tehát a befelé fókuszáló hallgatás mindent átítató jelenléte, a kötetben teret nyerő elcsöndesedés nem egy rezzenetlen víztükör békés némaságát idézi; rezignáltsága nagyon is nyugtalanító csöndtapasztalatot tár elénk. Zalán csöndjei feszültséggel teltek, hidegek, fészkelődnek, matatnak, ránk nehezednek, „a megértést keresik” – szavak feszegetik őket. A hiányzók. Azok, amelyek reményteljes, dühödt, félelmekkel teli, lemondó vagy éppen csak ügyetlen emberi szólamaink helyett a maguk teljességében adhatnának hírt arról, ami mindezen túl lehet: „Nem akar sokat / beszélni az Istennel / De amaz hallgat”. Valahol megrekedünk. Valahol ebben az óvatos mozgásban a mondható és a mondhatatlan, a szó és a csend között. Mintha az egész erről a közöztiségről, a bizonytalanba való pillantásról, a túlpárt nélküliség borzalmáról szólna. Kifelé nézünk, de a visszaverődésekben csak önmagunk látjuk – mégis újra és újra nekiveselkedünk, hogy rést vágjunk éjszakáink konok hallgatásán és belenézünk az előttünk tátongó szakadékba: „A fény közbeszólt / Már nem tudja takarni / léttelenségét”.

S ennek az elementáris megrendülésnek, a hiátusokba betörő nemlét megrendítő valóságának feszültségteli lenyomatait hordozzák az *És néhány haiku* lapjait át- meg átszövő, sötét repedések; a megszólalás lehetőségeit kereső versek közötti terekből ösztönszerűen feltörő, képi tanúságtételek mintázatai. Kovács Péter *látható* munkái zseniális módon egészítik ki és írják tovább (a médiumhatárokon át- lépve) Zalán Tibor *láthatatlan* keretekbe illeszkedő lírai világát. Kép és szöveg olyan összjátékáról van itt szó, amelynek hiányában végzetesen magunkra hagyatva állnánk a mondhatón túlnyúlni igyekvő versbeszéd önmagába zárt, sejtelmes fénytörésekbe rejtő törvényszerűségeivel szemben. Merthogy amiket látunk, azok nem pusztán esetlegességükben odavetett vonalak: sűrűsödéseik és ritkulásaik vannak, emelkedéseik és süllyedéseik, mintha egy kiismerhetetlen erő ritmusa szervezné pillanatnyi kompozícióba őket. Hol nagyon is eleven és antropomorf, hol a szétesés szélén csüggő, indáikkal egymásba kapaszkodó, dehumanizált tájak tárulnak a szemünk elé. Sötétben ragyogó stigmák és nyíltan pulzáló sebek, amelyekben a kötet háromsorosai is egytől egyig ott lüktetnek.

Kovács Péter rajzai tehát nem csupán esztétikai mellékszöveg, nem vonulnak engedelmesen a háttérbe, pláne nem maradnak meg a feledhető

illusztrációk visszhangtalan statiszta-szerepében. Ellenkezőleg, valósággal feltépi, kíméletlenül felhasítják a lapok gránitarcú csendjét, helyet követelve maguknak és berántva az olvasót Zalán szikáran hömpölygő haikuformájának legmélyére. Ugyanakkor szó sincs valamiféle öncélú vizuális burjánzás rengetegében való irány(té)vesztésről; sokkal inkább – a rajzok *de facto* nyelven túliságából eredően – szabadon járható utak teremtéséről a versek háttérében mindvégig ott kísértő „deres némaság” át-hidalhatatlannak tűnő volta felett. Hiszen ezekben a haikukat szétzilált csilgködökként, álombéli metszetekként körülölelő grafitnyomokban láthatjuk csak igazán viszont hol szorongó, hol reménykedő útkereséseink, legmélyebb lelki bolyongásaink nyomvonalait; a vonásokban újra bizonyosságot nyerő létezést, amikor szétszéledő és megritkuló szavainkon túl mégiscsak látni, hallani, érezni kezdünk: „Valami történt / Éjszakáját feltépte / Isten sóhaja”.
(*Napkút Kiadó, Bp. 2015*)

Azt kérdezném tőled először, hogy melyek voltak a legkorábbi meghatározó olvasmányélményeid?

Legkorábbi olvasmányélményeim bizonyára a Molnár Gábor-könyvek voltak. Szerettem a brazil vadászkalandjait, ahogy szerettem – szintén abban a gyermek-időben – Verne könyveit is. Már akkor bolondnak tartottam, ahogy ma is annak tartom, és vele együtt az összes futurológust. Valójában

igazi jövőlátó ember volt ő, és mint ilyen, nyilván képtelen rálátni a saját jelenére, kvázi, életére. Mondom ezt úgy, hogy gyakorlatilag semmit sem tudok róla. (Csalódás lenne, ha megtudnám, hogy másmilyen volt!) Molnár Gábor élete végére megvakult, és mára megvakult a látására a jelenidő. Talán előkerül még. Annyi bizonyos, hogy ő nem a tengerparti sekély vizekben vidáman pancsoló fókák fejére lövöldözve állította be puskája célzókáját, mint tette Széchenyi Zsigmond, aki bármekkora kultusza is volt – van –, a könyvét ennél a pontnál letettem, és soha többé nem vettem fel. Ennek ellenére sem vadász, sem Nemo kapitány, sem rejtelmes sziget nem akartam lenni. Sőt, irodalmár sem. Kocsis. Leginkább kocsis akartam lenni, nagy, gőzölgő hátú lovakat akartam hajtani az alkony kék ködein át.

Mikor kezdte el irodalmi szövegeket írni?

Élcelődhetnék, hogy valójában most kezdenék irodalmi szövegeket írni, nemsokára, de ezzel csak azt a vereséget ismerném be, ami feltehetőleg valamennyi, önmagától még el nem szállt alkotóban benne van, hogy mindig a következő műre lehet csak bízni annak a valaminek az elérését, hogy érvénye szöveg, mű, alkotás, befejezettség. Persze, befejezettsége nincs soha semmilyen alkotásnak, mert az alkotás folyamat. Szerény kis jelölésem ide vonatkozóan az, hogy soha nem teszek pontot a verseim végére, jelezvén azzal, hogy a folyamat (olvasás, befogadás, visszaolvasás stb.) soha nem zárul le az utolsó mással(magán)hangzó leírásával. De ha történetiségében akarunk a múltra ránézni, persze, meglehet, miért is ne lehetne ezt megtenni, akkor valamikor a hetvenes évek elejére lehet tenni ezt az időszakot. Nem vezetek naplót, ez ilyenkor nyilvánvalóan hátrány. Ennek az évnek ezen hónapjában, ilyen napnak ebben az órájában – durr, és elkezdődött. Mit tudom én, mondom hányavetien, persze, az önregisztráció indokolatlan elmulasztásának a leplezésére. Feltehetően későn kezdtem. Mármost, úgy komolyabban. Mert gimnáziumban udvarlóversek colos

„SZEMÉRMES ALKAT 41 VAGYOK”

Szűcs Balázs Péter Interjúja

Zalán Tiborral

csajoknak százötven centisen, katonaságnál önbecsülés-kiváltás Pilinszkyre hajazó epigonversekkel. Nem tudom tehát pontosan, hol és mikor tört el bennem a világ. Nyilván, akkor kezdtem el irodalmi szövegeket írni. Irodalmi szövegeket írni tehát egyenlő lenne az élet élnetlenségének a 42 beismerésével? És ha igen? Ilyen értelemben feltehetően korán kezdtem el írni és nem élni...

Megmutattad valakinek az írásaidat?

Szemérmes alkat vagyok, a látszat ellenére. Általában a megjelenés után – sem – mutatom meg másoknak a szövegeimet. Mintha szégyen lenne az írás. Olyan, megbocsátható botrányosság. Mit tudom én. Korai időszakomban megmutattam Ilia Mihálynak őket, mert meg akartam jelenni a *Tiszatáj*-ban. Megjelentem. De másnak nemigen. Lányoknak, mert még fiatal voltam. Barátaimnak, mert még hittem abban, hogy ők is velem örülnek, ha jót írok. Homályos foltok. József Attila ki-beugrált meztelenül Vágó Márta ágyábólba, valamit valamiből fordított – és ölekezett, Vágó legalábbis ezt állítja, ha jól értelmeztem, a naplójában. Ez az igazi mutogatás. Ahogy a nemi szervemet sem mutogatom másoknak, korán kialakult bennem ez a távolságtartás az írás-megmutogatástól. Még a felolvasásokban is érzek valami perverzítást, ha más munkáját kell felolvasnom, nem esik nehezemre a szereplés, de amikor a magamét, akkor erős zavart, mi több, szégyent érzek.

Volt-e olyan személy, akít a mesterednek neveznél?

Egyetlen emberről írtam le, tehát visszavonhatatlan (és talán nem is vonnám vissza), hogy a mesterem volt, ő pedig Ilia Mihály. A *Tiszatáj* főszerkesztője volt 1974-ig. A kínýírásáig. Nem arra vagyok büszke, hogy közölte a verseimet (pedig éppenséggel lehetnék, a huszadik század második felének olyan karizmatikus szerkesztője volt, mint Osváth a Nyugat nemzedékének), hanem arra, hogy én voltam a legeslegutolsó fiatal költő, akít a lapjában bemutattott. „A mester utolsó ringbe küldött bokszolója” – írtam büszkén hajdanán, egy moszkvai hajnalon az *Ének a Napon felejtett Hintalóért* című nagy szabad avantgarde-versemben. Fiatal koromban Adyt utánoztam, elsősorban életformában, életforma-bontásban, pia, éjszaka, nők, undor, zsenikultusz, ezeket tudjuk, és ezeknél nem volt sokkal több bennem szándékban és elképzelésben. Így ő nem a mesterem volt, hanem valamiképpen az élet-tanítóm. Valószínűleg sohasem volt szükségem költő-író-mesterekre. Nem tudott az lenni sem ő, sem Nagy László, sem Juhász Ferenc, sem Pilinszky János, sem – későbbi, mostanig elnyúló időszakomban – József Attila. Nem kellett, és nem kellene mesterek, abban az értelemben, hogy nem akarom/tam orientálni senkihez a költészetemet. De kellett egy Ilia, aki nem költő volt, és nem példakép akart lenni, hanem – akaratán kívül – etalon! Sok rongy

embert hordoznak/hordoztak meg mostanában az irodalomban, ócskábbnál ócskább alakok tündökölnek az irányított kánonok hamis fénytörésétől, de abban általában még a mi erkölcsökhöz nem túl igényes irodalmunk is egyetért, hogy Ilia mértékadó személyiségévé tudott válni úgy rendszer-változás előtt, mint rendszerváltozás után, a kultúránknak. Fontos ez az előtt-után hangsúlyozás, kérdezhetnéd. De mert nem kérdezed, feltételezem, teljesen világos számodra, hogy értem ezt.

Emlékszel, hogy mi volt az első publikációd?

A válaszadáshoz valamennyire definiálnunk kéne a publikáció fogalmát. Gimnáziumi éveimben számos tárcát, kis színtest, riportot és álrportot jelentettem meg a Nagykőrösi Híradóban. Az Arany János Gimnázium évkönyvében (szintén Nagykőrösről beszélünk még) verseim is jelentek meg. De ezeket még nem gondolnám a publikációim közé fölvenni. Első fontosabb közléssem 1974 októberében a *Tiszatájban* volt, két vers, még a címükre is emlékszem, *A fiú indulása* és a *Mítosz születése*. Előbbi az első kötetem-beli megjelentetése óta minden gyűjteményemben szerepelt, utóbbi talán az első kötetemben sem. Talán, mert csak egy futó élmény általános érvényűvé gerjesztésének a kísérletét láttam később benne. Pontosítok – míg mások az általánost, én a konkrét szomorúságát és mulékonyságát olvastam ki belőle.

Meg lehet-e mondani, melyik saját köteted/írásod áll hozzád a legközelebb?

Ezt így hirtelenjében nem tudnám megmondani, de azért vannak sejtéseim. Persze, abban is biztos vagyok, hogy ha holnap kérdeznél erről, egészen másfajta választ kapnál. Mondjuk az, hogy ma reggel Merő Béla rendező barátommal megittunk éhgyomorra egy pohár jéghideg sört Feri csapos-barátunk előzékeny számlájára a békéscsabai piacon, a Fatornyosban, arra indít, hogy ezeket mondjam:

1. Versként a három hosszú „ének” – vagy, ahogy annak idején megfogalmaztam, és megfogalmazták mások is, tőlem függetlenül: „nagy szabad avantgarde-versek –, az *Ének a Napon felejtett Hintalóért*, az *Ének Pohárért* és az *Ének hajnali Napért* állnak 2015. november 12-én a legközelebb hozzám. Köteteim közül a *Fáradt kadenciák*. Vagy talán a *Seregszámla*. De az is lehet, hogy az *és néhány akvarell... Vagy az és néhány haiku... Esetleg az Opus N3:KOGA... Még az is lehet, hogy az Álom a 403-as demokráciában... De akkor már miért nem a három Papírváros? Az Azután megdöglünk drámagyűjtemény, vagy, ha már dráma, akkor a Hal, Vér, Festék, illetve a színház figyelmes szeretetét rögzítő Hat dráma... De hát, Artisjus-díjat kaptam a Göncölszekér*

című novella-gyűjteményemre... És miért ne az új verseskötetemet, az és *néhány haikut* szeretném, esetleg az Onagy Zolival készült, a napokban boldokba kerülő beszélgető-könyvem, melynek *Dragéi hajnalok Zalánna* a címe... Meg az is eszembe jut, hogy kötetnyi Bobó-verset írtam az 44 unokámnak, baromira szeretem írni-olvasni őket... De bennem jár a közelmúltban *Jelenkorban* közölt hosszűversem, a *Csomagolópapírba tekerve*, Bárkában megjelent *Elengedve élni*, vagy az Aczél Géza által utoljára szerkesztett Alföldben megjelenő legutolsó versem, az *Ősz-foszlányok*... Na, ezekből már világosan kiderül, hogy nem tudok a kérdésekre válaszolni. Meg sem kísérlem ezt tenni...

A Papírváros című regényciklusról szeretnék kérdezni. Hogy és hol helyezné el a saját életműveden belül ezt a hatalmas vállalkozást? Tényleg egy interjúkérdésre adott, kissé viccesnek szánt válaszban kellene keresnünk a regények eredetét?

Kiábrándító válasz kell adjak. Igen. Mármint az eredetre vonatkoztatva egy igent. Interjúkérdésre adott blöff-válasz indította el a *Papírvárost*. (Ahogy, annak idején, szintén csak egy blöff volt az Arctalan nemzedék-esszé kiváltó oka, nem pedig annak a sok problémának a kimondás-kényszere, ami aztán a szövegbe belekerült...) Akart a fene regényt írni, így sincs semmire sem időm. S mivel nincs semmire időm, de van annál több határidőm és határidős munkám, legtöbbször a regényírásra nem marad szabad éjszaka, vagy invenciókkal is teli energia. A regényciklus helyét még nem látom. Viccelődni szívesen szoktam vele, különösen a közönséggel találkozáskor, de egyelőre képtelen vagyok elhelyezni a *Papírvárost* a munkálkodásomban (nem szeretem az életmű szót használni, részben, mert nagyképpú az én számból, részben pedig, mert számomra valahogy halott alkotót feltételez...) A nagyobbik baj, hogy a velem kortárs irodalomban sem tudom elhelyezni. És ebben mások sem segítenek. Nem nagyon tudnak, vagy akarnak mit kezdeni ezzel a regényciklussal. Vigasztaljam magam azzal, hogy majd ha mind az öt része elkészül a ciklusnak, ők is okosabbak lesznek – és segítőkészebbek –, meg én is? Dévaj dolog bármit is az időre bízni. Az idő felelőtlenül, mondhatnám azt is, hogy kegyetlenül töröl, semmisít meg értékeket és őriz meg silányságokat, de hát mi dolgom nekem az idővel, azon kívül, hogy én teremtem meg, és velem együtt meg is szűnik, hogy ekkora fontosságot tulajdonítok neki?

A regényciklus minden egyes darabja a mű egyik mottójából kölcsönzi alcímét (kimerülve, eltévedve, letarolva, szétszaggatva, beteg).¹ Miért választottad ezeket a címeket, illetve a Thomas Mann-részletet? Volt valami különösebb okod rá? Amikor hozzáfogtam a regényhez, teljesen a kimerültség állapotában voltam. De még szó sem volt a mások négy állapotathározóról. Amikor befejeztem az

első könyvet (akkor még csak a könyvet, mert nem terveztem a folytatását), különféle gondjaim merültek fel az elkészült munkámmal kapcsolatban. Nem éreztem, hogy kimerítettem azt az állapotmennyiséget, ami miatt hozzáfogtam a megírásához. Amikor elbizonytalanodom – magamban, vagy a dolgaiban –, rendszerint Thomas Mannt olvasok. Talán, mert 45 annyira unalmas, mint egy másik író sem. Én pedig szeretem a tartalmas unatkozást. És akkor felfedeztem, hogy a *Tonio Kröger*ben a főhöz állapotára öt határozót használ a szerző. Akkorra pedig már biztos voltam abban, hogy legalább négy kötetet még meg kell írnom ahhoz, hogy a regényt (amely így ciklusolódni kényszerül a végkifejletig) az utolsó pont kírakásáig. S mert azt pontosan tudom, hogy mi a vége, csak azt nem tudom, milyen lesz a pontos íve, ennek a valóban nem kis vállalkozásnak, a leépülés fokozatait mintha nekem találta volna ki öt szóban Thomas Mann.

Szerinted a regényciklus befogadásához mennyire fontos a megjelenített korszak ismerete? A rendszerváltás előtti részekre gondolok.

Alexa Károly, aki a regényciklus egyik legavatottabb ismerője, már régóta nyúz azzal, mi több, kellő pálinka feladása után fenyeget meg, hogy pontosabban bele kellene tennem a regényt abba a korba, amelyben feltehetőleg játszódik. Feltehetőleg, fogalmaz ő is, mert valóban nem lehet pontosan behatárolni az időszakot, amikor a regénybéli dolgok megtörténnek. Lehet blöffnek is vened, amit most mondok, de én sem tudom pontosan, mikor játszódik a *Papírváros*. Ahogy azt sem tudom, hol játszódik, hol van ez a papírváros, és ki a főhősöm. Egy másik, a munkáimat szintén alaposan és szeretettel ismerő, író-szerkesztő, Keresztury Tibor, minden tiltakozásom ellenére, sokadszorra is önéletrajzi munkának tekinti a *Papírvárost*. Persze, nem az. Ahogy részben az. Is. A konkrét kérdésedre visszatérve, semennyire sem kell ismernie az olvasónak azt a kort, amelyben a regény(ciklus) játszódik. Az összes ismeretet, ami a megértő olvasáshoz szükséges, kötelességem a szövegben megjeleníteni. Ha sarkítani akarok, egy mai fiatal olvasó nem a Kádár-rendszerrel találkozik, amikor velünk, hanem a roncsolásokkal és torzulásokkal, amelyeket okozott bennünk az abban leélt fél (vagy majdnem egészen az) élet. Kreatúra-létünkre engedek rálátást a ciklus köteteiben – a kor engem már régóta nem érdekel. Persze, ez így nem igaz. De egyetlen módon így nem hamis.

Végül azt kérdezném, hogy látod, hogyan alakítja az olvasási szokásokat, s általában az irodalmat a hagyományos nyomtatott könyv esetleges háttérbe szorulása, s a képernyőn történő olvasás?

Hazudnék, ha azt mondanám, ezen még sosem gondolkodtam el. Ennél nagyobb akkor hazudnék, ha azt mondanám, hogy valamilyen megoldásra jutottam a feltett kérdésben. A háttérbe szorulás, te fogalmazol jól, esetleges.

Amire én a hangsúlyt tenném, az az olvasás. Amíg olvasnak, engem tök
46 nem érdekel, hogy papírral a kezükben, vagy a monitorra tapadva teszik ezt. Csak – olvassanak! Ahogy a slam poetryt tanulmányozva arra a belátásra jutottam, hogy baromira hasznos az, amit ezek a fiúk csinálnak, modern és korszakos, nagyszámú érdeklődőt mozgatnak meg, és mozgósítanak az irodalom felé, amellet, hogy kérdéses az általuk létrehozott művek időtállósága. Bár ez is egy szokásrend mellett fölvetett dilemma. Mi lenne, ha a művek időtállása helyett a művek kor-szerűségével foglalkoznánk? Kérdezem ezt magam ellen, aki sohasem vállalkoznék slam poetryzni... sem. Én nem az irodalmat féltém az olvasás helyének elmászásától, hanem az olvasást, mint olyat féltém, a vizuális zabálás és felbőfögés eluralkodásától.

¹ A *Papírváros* elején olvasható mottó:

„The tree of knowledge hat been pluck'd – all's knovn.”

(Byron)

„Végiggondolta az érzékek, az idegek és a gondolatok sivár kalandjait, amelyeket átélt, látta magát megmarva az irónia és a szellem kígyóitól, kifosztva és megbénítva a megismeréstől, félig felőrölve az alkotás lázától és rázó hidegétől, talajtalanul és lelki kínoktól gyötörve, kirívó ellentétek sodrában, szentség és gerjedelem közt ide-oda hajszolva, túlfinomulva és elszegényedve, rideg és mesterkéltn elragadtatásokban kimerülve, eltévedve, letarolva, szétszaggatva, betegen – és zokogott a bánattól és a honvágytól.”

(Thomas Mann)

Onagy Zoltán Zalán Tiborral készített beszélgetőkötetete különleges vállalkozás. A kérdező több mint egy évig készítette a kötet anyagát, 2014 nyarától kezdve 2015. szeptember 29-éig. Onagy nem hazudtolja meg az elvárásokat, a legutóbbi, Gulisio Tíme-

ával készített nagyinterjúja, a *Peremvilág* is tabudöntögető könyv, csak úgy, mint a *Dragéi hajnalok Zalánnal*. Tabudöntögető abban az értelemben, hogy *mer* kérdezni. Zalán Tibor pedig *mer* válaszolni.

„Szombaton születsz (most úgy tesztek, mint Vámos Miklós.)” – kezdi az első kérdést Onagy. Ez a fajta líraiság az egész beszélgetőköte-

tet meghatározza. Szokatlanul ritmikus, olvasmányos szöveg a *Dragéi hajnalok Zalánnal*, beszélgetés a szó legszorosabb értelmében, emellett azonban irodalom is. Ez a kettősség következhetne abból, hogy Zalán esetében – legalábbis a recepció szerint – a magánember és az írásokban megrajzolt arc nagy mértékben egybeesik. Jó példa erre a *Papírváros* című kötet recepciója, amit (például) Keresztury Tibor önéletrajzi regényként értelmezett, annak ellenére, hogy Zalán – többek között a *Dragéi hajnalok* lapjain is – tiltakozik ez ellen. A könyv legnagyobb erénye, hogy képes azokat a bevett toposzokat újraértelmezni, amelyek a Zalán-jelenséget alkották és alkotják a mai napig. Kezdjük például ott, hogy az író (itt: Zalán Tibor) is ember. Születésekor „[s]áskák voltak ugyan a kertekben, de aprók és kevesek, a fű közül föl-fölugráltak, felejtethető mennyiségben, és semmiképpen sem tarolták le a termést, nem sötétítették el zúgva az eget, a látóhatárt.” Az író is családban nőtt fel, keményen dolgozó, proli családban. Az író is követett el csínyteteket, nem is keveset, gimnáziumba járt, szerelembe esett – meg is írta az első versét, a *Fekete napot* ennek hatására. Volt továbbá katona, és ez az időszak ugyanolyan emberpróbáló volt számára, mint bárki másnak. Ekkor fedezte fel magának igazán Pilinszky Jánost: „Azt hiszem, nem csak az életemet, de az emberi tartásomat is ő mentette meg. S talán azzal, hogy a kantine bányász lámpafényénél ujjjaival szigorú figyelemmel követte a leírt soraimat, elindított a költészet érvényes megszólalási formái felé.”

Zalán többször is kitér a róla kialakított mitikus képre, amelynek egyik visszatérő eleme az alkoholizmus. Elismeri ugyan, hogy Ady Endre valóban

Murzsa Tímea 47

„ÉLTEM, ÍRTAM.
ENNÉL TÖBBET VAGY
KEVESEBBET MA SEM
CSINÁLOK.”

Onagy Zoltán – Zalán Tibor:

Dragéi hajnalok Zalánnal

meghatározó volt számára – „Naná hogy olyan akartam lenni, mint ő, költészetben kiszámíthatatlan és agresszívan egyedi, életformában csavargó, fékezhetetlen duhaj, a vörösborok császára.” –, azonban figuráját leegyszerűsíteni

egy részeges, műveletlen állatéra talán mégis túlzás lenne. Mítoszdon-
48 tögetés ez a javából: egy olyan író képe rajzolódik ki a sorok mögül, aki nem borgőzös, lila mámorban írja szövegeit, hanem hosszadalmas munkával, beleolvasva magát mindenbe, ami összefüggésben lehet éppen aktuális témájával. Azonban azt is ki kell emelnünk, hogy Zalán mégsem átlagos figura, jó példa erre, hogy gyerekkorában olyan tehetségesnek tűnt a zene és a rajz terén egyaránt, hogy mindkét művészeti ágban nagy pályát jósoltak neki.

Maga a kötet 1954-től egészen 2014-ig jut el, egy-egy blokk pedig tíz évet ölel fel. A beszélgetés szükségszerűen érint olyan sarkalatos pontokat a történelemben, és velük összefüggésben az irodalomtörténetben, amelyek egy egész generáció számára meghatározóak voltak. Zalán figurája azért is érdekes ebből a szempontból, mert saját magát mindig is kívülállóként határozta meg: „Maradok kint, akár a kultúrán kívül, önként, mielőtt ismét projekt lenne valakik számára, hogy kiszorítsanak onnan, a maguk szaros kis érdemtelen helyének a biztosítására.” A külső – sok szempontból lázadó – szemléltéssel tekintetével láthatjuk a korszakot, amikor még a költészetnek súlya volt: „A JATE-klub pincéjében mutattam be az *Ének a napon felejtett hintalóért* című szabad avantgárd hosszúversemet Nagy Zoltán színművész és Pelczér István zenész közreműködésével. A »hordó« nem csak hogy megtelt, de az ablakokban is ültek, az ajtóban állók pedig felváltva tartották a kilincset”. Majd következik a költő számára talán legjelentősebb időszak: a '79-es *Arctalan nemzedék* esszéje után négyéves szilenciumra ítéli a rendszer, 1984-ben azonban a még harmincadik életévét sem betöltő szerző két igen nagy hatású kötetet jelentet meg (*Álom a 403-as demokráciában*, illetve az *OPUS N3: Koga*).

A '86-os év ismét váltást jelent Zalán életében: megjelenik ugyanis az *és néhány akvarell* című kötet, amely már túljut az avantgárdon, illetve ezzel egy időben Zalán versszerkesztő lesz a *Kortárs* folyóiratnál. Onagy merész kérdést, vagy még inkább állítást tesz ezzel kapcsolatban: „*megjelenik a néhány akvarell. [...] a legszolidabb, amit a Kortárs-szerkesztői státusz és az az akvarell-ek a kortársakból kiváltott, hogy áruló vagy, Zalán befeküdt a kommunistáknak.*” Kemény és őszinte kérdés, amelyre hasonló kaliberű válasz dukál: „Nevetséges lehetett már akkor is olyan butaságokat állítani, hogy aki eltávolodik az avantgárdtól, az a kommunistáknak fekszik be. Nem tudom, ezek az emberek hol voltak a nagy szájukkal, amikor kiharcoltuk, gyomroztuk, nem kevés kockázatot és egzisztenciális veszteséget is vállalva, az általunk képviselt avantgárd új hullámának létezési jogát.” Zalán nem köntörfalaz, megnyilvánulásaira ugyanaz a vad és kíméletlen őszinteség jellemző, mint amit megszokhatott tőle a mindenkori olvasó.

Szó esik jelentésekről, kollégákról és barátokról, illetve a Kádár-korszakbeli ember jellemrajzáról, lehetőségeiről is. Zalán elképesztően intelligens módon méri fel ezt az időszakot: „Nem érzem úgy, hogy bárkit is el kéne számoltatnom, bárkivel is le kéne számolnom, bárkin is számon kellene kérnem bármit is. Nem tudhatjuk, abban a fojtogató, orosz kölnivel szétlocsolt időben pedig főleg nem tudhattuk, hogy ki miért mit csinál, kit mivel lehet megszarolni, kinek sikerül megúsznia, és ki ragad benne, ki tördeli könnyezve a kezét az éjszakában, és ki tördeli kacagva a szeretője mohó kis ujjacskaít ugyanabban az éjszakában.” Meglepően lírai válasz egy olyan korszakról, amelytől igencsak távol áll bárminemű líraiság. 49

Ugyancsak kényes kérdésre reflektál a függőségekre koncentráló fejezet (*Függő(k)*) mellett a pénzről, pénzügyi problémákról szóló fejezet is (*Honorból sarokház*). Az irodalmi élet olyan kritikája fogalmazódik itt meg, amely a mai napig megállja a helyét. Urambátyámország ez a szféra is, csak kicsiben. A *Dragéi hajnalok Zalánnal* nem kecsgetet jobb vagy szebb jövőképpel. Jó példa erre, hogy az író a kritikát a mai formájában nem tartja sem értékesnek, sem értékmérőnek, inkább csak produkciónak, amely sokkal inkább szól a kritikusról, mint a recenzeált könyvről. A kötet nagyon jól rámutat az irodalmi élet belső dinamikájára, a József Attila Kör korai ténykedésétől kezdve a Fiatal Írók Szövetségének kialakulásáig. Ezt a történetet pedig egy olyan ember meséli el, aki szabadgondolkodó irodalmárnak tartja magát, és nem köteleződik el csoportok mellett. Egyetlen érvényes elve van: „[o]tt voltam, ahol emberileg és erkölcsileg kötelességemnek éreztem jelen lenni.” Zalán továbbá megmutatja mester és tanítvány sajátos viszonyát, amelyben neki is része volt, többek között akkor, mikor a *NEM MIND EGY* antológia alkotóit felkarolta. Része volt azonban az apagyilkosságban is, amit szerencsésen túlélte: „a búcsúzáskor, amikor a tanítványnak óhatatlanul le kell válnia a mesteréről, és saját útjára kell lépni, ne a hátába szúrja mesterének a kést, hanem szemből, egyenesen bele a szívébe, könnyedén, *csalás nélkül*.”

A *Dragéi hajnalok Zalánnal* olyan kötet, amely nem csak az író pozíciójára reflektál, hanem érdemi összefüggéseket tud megmutatni az irodalom és az irodalmi élet működéséről, sőt mi több, filozófiájáról is. Mítoszöntögető, de egyben beismeri, hogy „[k]ellenek a legendák, ha nem is mindig kellemesek vagy építőek az ember számára, mert a költőnek ezek a reklámpláktái, amikre egyébként nem lenne pénze.” Összetett és sokrétű könyv, amelynek legfőbb erénye, hogy nem beszél mellé. (*Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2015.*)

„a giliszta, fúrta magát befelé a fekete, zsiros és hideg földbe, fúrta magát előre, mintha lenne akármilyen irány is ebben a végtelentől végtelenig elnyúló sötétségben, lenne valamerre, leginkább vagy leglehetősebbül előre, fúrta,

50 Szűcs Balázs Péter

LETAROLVA

Zalán Tibor: *Papírváros – egy lassúdad regény, három, letarolva*

mert megmondhatatlan ideje, de hogyan is emlékezhetne arra már pontosan, mikortól, mikor is volt, hogy isten az arcába köpött, ami biztos, hogy azóta fontos és sürgető számára eltalálni valahová, akkor is, ha az eltalálás ösztöne működteti már csak az eddigre összegyűlt

reménytelenséget, minden izma összehúzódott, és lökte egyre, egyre előre, minden izma összehúzódott, és lökte egyre, egyre előre, minden izma összehúzódott, és lökte egyre, egyre előre, minden izma összehúzódott, és lökte egyre, egyre előre, vakon és süketen vájta tovább magát a fekete jeges semmiből a fekete jeges semmibe, és ment, mert mennie kellett, az egyetlen, ami megtarthatta még ebben a világban a menés, persze lófaszt, szó sincs itt menésről, legfeljebb araszolgatásról, előrearaszolgatásról, egyhelyben lüktetésről, melynek eredménye mégis az észrevehetetlen lassúságú haladás, mi több, *dehaladás*” – így kezdődik Zalán Tibor *Papírváros* című, ötrészesre tervezett regényciklusának harmadik kötete. Talán ez az idézet is érzékeltet valamit abból az „összegyűlt reménytelenségből” és „észrevehetetlen lassúságú haladásból”, mely a regény olvasóira vár. A *Papírváros*, melynek eddig három kötete jelent meg (*Papírváros – egy lassúdad regény, egy, kimerülve*, [1998]; *Papírváros – egy lassúdad regény, kettő, eltévedve*, [2002]; *Papírváros – egy lassúdad regény, három, letarolva*, [2013]), komoly kihívást jelent az olvasó számára. A megjelenített világ hangulata és/vagy közege sokszor már-már elviselhetetlennek tűnik, s ha ez önmagában véve nem lenne elég, akkor ott van még a tipográfiai trükkök, megoldások, eljárások sora, hogy a problémátlan olvasás lehetősége még véletlenül se merülhessen fel.

A sötét hangulatú regény különböző idősíkjai a huszadik század harmadik harmadának ha nem is minden, de számos szörnyűsége előkerül, kíméletlen és brutális módon jelenik meg itt mindenfajta egyéni, társas és társadalmi borzalom, legyen szó akár alkoholizmusról, akár beszervezésről (és ezek következményeiről). A regényben megjelenített emberi állapotokról, személyközi kapcsolatokról, s a rendszerváltással alapjaiban megváltozott történelmi és társadalmi közegről sokat elárul a következő részlet, melyben a regényben

fontos szerepet betöltő, detoxikálót megjárt építész, s a megmentésére vállalkozó nő folytat „párbeszédet” egymással: „el akartam veszni, morogja, de a nőt ez nem hatja meg, elveszni, na az a legegyszerűbb, elveszni, elveszni azt minden hülye tud, elhagyni magát, halálba inni magát, nem olyan nagy feladvány az, barátocskám, mint élni, igen, mert élni sokkal 51 nehezebb, mint meghalni, ha nem hallottad volna még ezt, akkor most tőlem hallod, és a habzó szivaccsal most már a meztelen férfitestet kezdi el csutakolni, dolgoznod kéne, barátocskám, ja, prüszköl a szájába került habtól, a munka nemesít, a munka tette emberré az embert, megmondta már Marx elvtárs is, gúnyolódik, és a nő keserűen elneveti magát, nem veszi a poént, mert érzi, hogy nincs annak szánva igazából, Marx elvtárs, hol van már a te Marx elvtársad, és ő nem érti, mire céloz a másik”.

Ahogy a regényciklus egyes darabjain belül is joggal merül fel a különböző cselekményszálak egymáshoz, s az adott könyv egészéhez való viszonyának kérdése, úgy az egyes köteteknek az egész regényciklushoz való viszonyával kapcsolatban is felmerül ez a kérdés; erre a kérdésre azonban csak az egész regényciklus elkészülte után lehet majd megadni a választ, már ha lehetséges egyáltalán választ adni. Csak remélhetjük, hogy a szerző be fogja tudni fejezni hatalmas írói vállalkozását, ezt a meglehetősen komor regényciklust, s minél előbb olvashatjuk a *szétszaggatva* és a *beteg* alcímű részeket, a regényciklus negyedik és ötödik kötetét – egyszerűen a teljes *Papírvárost*. (Kortárs Kiadó, Bp. 2013)

Új Forrás 2016/5 – Szűcs Balázs Péter: Letarolva
Zalán Tibor: Papírváros – egy lassúdad regény, három, letarolva

DODÓ ÉRKEZÉSÉNEK KÜLÖNÖS JELEI

A felnőttek mostanában
valami Dodóról fecsegnek
egyre sűrűbben. Mi több
sutyorognak, nevetgélnek,
láthatóan valamire készülnek.
Bobó, mondom, nem Dodó,
Bobó, de nem értenek, még
most sem értenek, pedig már
elmúltam egyéves is. Ők
meg már, legtöbben, jóval
a harmincon túl. Ha tudnék
számolni, ezt is megmondanám
egészen pontosan. Szóval,
visszatérve erre a Dodóra,
azt hiszem, valamit
kiderítettem róla. Ez a valami,
de az is lehet, ez a valaki,
anya pocakjában lakik.
Először csak azt hittem,
anya egyszerűen hízik, mert
én bizony, nincs mit tagadni
rajta, sokat eszem, mi több,
falánk is vagyok, s képzeltem,
hogy anya ettől hízik. Mármint
attól, hogy én túl sokat eszem. De
nem! A pocakja egyre nő, és ott
valaki lakik. Honnan jöttem rá?
Anyá egyik nap azt mondta,
megint rugdos, és a hasára
tette a kezét. Én meg éppen
mászáltam a szőnyegen,
és csak ketten voltunk
a lakásban, ha tehát én nem

lehettem, akkor valaki más volt, aki rugdosott. Belülről rugdosta valaki a hasát. Na, meg amikor a kinőtt ruháimat összehajtogatva elpakolja, azt mondogatja, jó lesz Dodónak! Dodó tehát gyerek. Hogy miért lakik anya hasában, azt még nem tudom. Lassan majd ezt is kiderítem! Leginkább az a gyanúm, hogy Dodó a testvérem lesz, ha méltóztatik kibújni anya hasából. Ilyesféléről is beszélnek. Hogy ez pontosabban mit jelent, azt nem tudom, mert még soha nem volt testvérem. Volt anyám, apám, nagymamám kettő is, egy darab nagyapám, két dédnagymamám, a dédi és az ómama, egy kerim és egy szolnoki keresztapám. De testvérem még egy sem. Na, majd ezt is megszokom. Azt azért megmondom majd neki, hogy a játékaim az én játékaim, anya, apa, a két nagymama, a nagyapa és a két dédnagymama, a kerim és a szolnoki keresztapa az enyém. A többin meg majd osztozkodunk. És ha szeretni fog, akkor majd én is szeretni fogom. Majd játszhatunk is. A játékaim azért majd odaadom, ha neki is lesznek játékaik, és ő is ideadja őket. Ha jó lesz, kölcsönadom neki anyát, apát, a két nagymamát, nagyapát, a két dédnagymamát, kerim és a szolnoki keresztapát. És ha neki is lesznek ilyenjei, ő is kölcsönadja őket nekem. Szóval, ez a Dodó nem is olyan

rossz találmány. Mit mondjak,
kicsit már várom. Legalább, amikor
anya nem ér rá, apa nincs itthon,
nem látogat meg Nanó, a nagymama
vagy nagyapa sem, nem fogok
unatkozni. Valahogy csak-csak
ellesszünk. Na jó, jöhetsz, Dodó!

BOBÓ JÁRNI TANUL

Egy lépés anyának.
Hupsz! Fenekemre estem.

Egy lépés anyának.
Egy lépés apának.
Hupsz! Fenekemre estem.

Egy lépés anyának.
Egy lépés apának.
Egy lépés Nanónak.
Egy lépés nagymamának.
Hupsz! Fenekemre estem.

Egy lépés anyának.
Egy lépés apának.
Egy lépés Nanónak.
Egy lépés nagymamának.
Egy lépés nagyapának.
Egy lépés annak, ki az égből
nézi, a másik jó nagyapának.
Hupsz! A fenekemre estem.

Egy lépés anyának.
Egy lépés apának.
Egy lépés Nanónak.
Egy lépés nagymamának.
Egy lépés nagyapának.
Egy lépés annak, ki az égből
nézi, a másik jó nagyapának.
Egy lépés Kerinek.
Egy lépés Keresztapának.
Hupsz! Fenekemre estem.

Egy lépés anyának.
Egy lépés apának.
Egy lépés Nanónak.
Egy lépés nagymamának.
Egy lépés nagyapának.
Egy lépés annak, ki az égből
nézi, a másik jó nagyapának.
Egy lépés Kerinek.
Egy lépés Keresztapának.
Egy lépés Ómamának.
Egy lépés Dédikének.
Hupsz! Fenekemre estem.

Egy lépés csak így.
Egy lépés csak így meg úgy.
Egy lépés csak úgy.
Egy lépés csak úgy amúgy.
Hupsz! De ácsi! Hupsz! De nem!
Fenekemre nem esem
többé!

Egyre kisebb ez a lakás,
egyre kisebb ez a város,
egyre kisebb ez az ország,
egyre kisebb ez a föld,
egyre kisebb ez a világ –
a végén, ha nem férek el,
kirúgom az oldalát!

Hupsz! Fenekemre estem.

LÁTOGATÁS

56 Ma váratlanul
betoppanok hozzájuk.
Bobó nagy örömeben
rögtön a hajamat tépi,
a szakállamat cibálja,
kis kezével
betapasztja a számat,
miközben megállás nélkül
kacag.

Eljátszom, hogy
én is tépem az ő haját,
cibálom nem létező szakállát,
valóságosan betapasztom
nagy tenyeremmel a kicsi
száját.

De kifog rajtam –
a szemével kacag
tovább

Tömpe, a kis színszarkány családjával egy rossz kabátban lakott. Suta alezredes rakta ki a jó múltkor a fészkerbe: zord, kordbársony zakó.

Szeretek benne lakni,
gondolta Tömpe, csak ne
zsörtölődne annyit. Meg
ne kaffogna, hogy jaj, mi-
lyen a világ!

Sopotnik Zoltán 57

TÖMPE SZÍNEZ

Mert alig lehet tőle aludni.

És alig lehet tőle gondolni Apára, aki nagyon hiányzik.

Énekelni is alig, pedig attól legalább nem lesz szomorú. Ha Apa hallaná, egész biztosan nagyon tetszene neki. Tovább rojtosodna a füle, úgy élvezné. Tá-tá-lá-lá, zúgná vele, persze csak halkán.

Ha látta volna a mogyorófa erdőt, amit a múltkor rajzolt a csoda színeseivel, csettintett volna akkorát, akár egy földrengés.

Anyával bejárták azt az erdőt.

Játszóteret tüsszentettek a pirosas sárga levelekből, kergetőztek, hintáztak, nagyokat nevettek és Apáról beszélgettek. Tömpének akkor esett a legjobban a nevetés, ha benne volt Apa. De azért mindig volt a nevetés alján egy kis szomorú. Legalábbis a kis színszarkány így mondta.

Mint amikor savanyú a baracklekvár, tudod Anyu, olyan íze van.

Tudom, csillagom.

Tömpe apukáját Rojtosnak hívták, és Anyu szerint elutazott évekkal ezelőtt a messzi dzsungelbe, a szomszéd utcai szabóságon is túlra. Dolgozni. Kiküldetésbe. És nem tud telefonálni sem, mert a csipeszorrú krokodilok szétrágták a telefonzsinórt, meg az internet kábelt, sőt még a térerőt is.

Nemsokára, meglátod, hazajön Apa, mondta az anyukája, de Tömpe sejtette, hogy nem ilyen egyszerű a dolog. Hogy valami baj lehet. Titok lappang Rojtos körül, amit Anyu nem oszt meg vele.

És apa mit dolgozik ott a dzsungelben?, érdeklődött árván.

Gyógyít, csillagom. Tudod, a papa orvos.

Ha valakinek ott a nagy melegben fáj a feje, vagy a lába, ő megvizsgálja és gyógyszerrel ír fel neki?

58

Nem kicsim, a papát akkor hívják, ha megkopik a nénik, bácsik fantáziája. Ha szomorúak lesznek tőle, vagy dühöse.

És mit csinál velük? Belenéz a torkukba?

A szívükbe néz bele. És a lelkükbe.

De azt mondtad, hogy a fantáziájuk kopik meg.

Igen, aranyom, de a fantáziát azokon keresztül lehet gyógyítani.

Anyu, mi az a lélek?

Hát, az nehéz dolog. Attól működik a világ, a lélektől élnek az emberek.

A kakukkos óra is attól jár?

Bizony, Tömpe, okos vagy. Annak a lelkétől, aki elkészítette.

És ez a beszélő zakó is, amiben most lakunk.

Naná, nagyokos, szólalt meg a zakó barátságtalanul, megelőzve a kis színsárkány anyukáját.

Hallgass, fújt oda a zakónak a sárkánymama.

Utána, ha belenézett, mit csinál az Apu?, kérdezett Tömpe, ügyet sem vetve a krákogó ruhadarabra.

Kiszínezi a szívüket.

Olyan színes ceruzával, mint az enyém?

Dehogy is, a színsárkányok nem tüzet okádnak, hanem boldogságot, és úgy.

És az mennyi ideig tart?

Az a betegtől függ, szívem.

És ha az én fantáziám kopik meg, hazajön Apu?

A te fantáziáddal nem történhet olyan.

Ez nem igazság. Ki találta ki a világot ilyennek?

A miénket, Tömpe, a meseíró bácsi.

Olyan mosolygós, nagyhasú, nagybajuszos?

Nem tudom, kicsim. Azt hiszem, olyan.

Gonosz egy ember lehet, vágta rá Tömpe.

Választ sem várva felbaktatott a szobájába, magára zárta az ajtót, és egy kicsit pityergett. A zakónak már viszkedett a pityergés, de valamiért nem szólt. A kis sárkány abbahagyta, és gondolkodni kezdett, mert a sírás után csak a gondolatok jönnek, na. Olyan erősen, hogy a zakónak fájni kezdett.

Na, már, na, ne már! Harsogta.

Ne zavarj, utasította Tömpe.

Majd ha fagy! Nekem fáj, te!

Bocsánat, szeppent meg hirtelen a sárkánygyerek.

Elővette azt a rajzot a mogyorófa erdőről, meg a játszótérről, és elkezdte átmásolni a szoba falaira, vagyis a zakó belső zsebének belsejére.

Azt ott jobban színezd ki, kaffogott a zakó, oldalt meg legyen kicsit halványabb. Pirosat, meg kéket is, több zöldet már, na!

Egész éjszaka dolgozott, hogy minden ugyanolyan legyen, a zakó meg egész éjszaka magyarázott, de azért lehetett azt segítségnek nevezni. A plafonra eget kent, sötétkéket, vagyis olyan szürkészet, némi kékkel. Ahogy készen volt, megállt az erdő előtt, a szoba ajtajára vetett egy pillantást, fújtt egy nagyot, majd rálépett a kis ösvényre, ami a játszótérhez vezetett.

Azért hiányzik Anyu, pőfögte magában, vele szoktunk itt játszani. De Apu még jobban hiányzik, és már majdnem elsírta magát, amikor egy sárkánylábat vett észre, ahogy kikandikált a legvastagabb fa mögül.

60 Olyan ismerős rózsaszínes barna sárkányfoltok voltak rajta, és érdekes vanília illat terjengett a festett levegőben. Meg dohányfüst, az igazi kámfordohány füstje, hujjé! Ilyen dohányt csak egy valaki pőfékel Tömpe ismerősei közül, egyre jobban szedte lábait, hogy megpillantsa a titokzatosan illatos lábak tulajdonosát. Tudta, hogy nem lehetnek másé csak...

Apa, te mit keresel itt?, kiabált a kósza örömtől döbbenten a színsárkány gyerek.

Szia, kisfiam, szólalt meg Rojtos, én itt lakom, a hangja nyugodt volt, akár az erdő.

Há, hé, hó, mi, tessék, Apa, mi van?, ájult el majdnem Tömpe.

Ülj az ölembe Tömpe, súgta minden bokor és fa. Valamit meg kell beszélünk, szépen, nyugodtan, okosan.

A kis színsárkány gyerek kitörölt két könnycseppet a bal szeméből, nyolc könnycseppet a jobb szeméből, és bátran, dühösen Rojtos ölébe ült. Majd két percig biztosan duzzogott, de lehet, hogy több is volt az, olyan hatvanhét madárcsapásnyi. Később már csak azt vette észre, hogy átöleli az apukáját.

Hiányoztál Apuci, pityergett, közben lila felhők pőfögtek ki az orrlyukain.

Tudom, Tömpe, tudom.

De mi az, amit meg kell beszélünk, szépen, nyugodtan, okosan, és egyáltalán miért nem jöttél haza eddig?, szepegett a sárkánygyerek, meg csörömpölt, miközben másodpercenként változott a bőre színe.

Anyuci mit mondott, hol vagyok?, tette fel a világ majdnem legkomolyabb kérdését Rojtos.

Hát, azt hogy a Karcos dzsungelben gyógyítod az embereket, visszaadod a fantáziájukat, és nem tudsz telefonálni, meg levelet írni sem, a krokodilok miatt, jött a válasz, világított a feszültség.

Figyelj, kisfiam, szoríts magadhoz jól. Megvagy?

Meg, szorította csukott szemmel az apukáját Tömpe.

Kisfiam, én már nem élek, egy balesetben haltam meg a dzsungelben, szólalt meg aztán.

61

Ahogy Rojtos kimondta az utolsó vastag mondatot, váratlan dolog történt: Tömpe először még fel akart sikítani, sírni, sőt bőgni, toporzékolni, de hirtelen melegséget érzett, színes nyugalmat. Az a mondat, húha, az a mondat, úgy mászott a szívéig, akár egy százlábú. Közben magával sodort pár dolgot, amik hirtelen megjelentek Tömpe lelki szemei előtt. Beleakadt a régi házuk oldalába, magával húzva azt a szép kertet, ott a Pimasz utcában, magával gördítette az utat is, és az integető, mosolygós szomszédokat is. Plusz a világ legfinomabb dudvalekvárjából egy üveggel, amit csak a nagy tud készíteni. Meg még csomó váratlan dolgot.

Ez csak a szíved miatt van, ne félj, nyugtatta Rojtos Tömpét.

De hát, Anyu...

Anyu nem akarta elmondani neked, amíg nem vagy felkészülve rá. De azt tudta, ha megrajzoljátok azt az erdőt, előbb-utóbb feltűnök benne, és azt is, hogy akkor találkozunk. Ő rendezte így.

Ezt nem értem, Apa, sóhajtott Tömpe, és egyre boldogabb lett valamitől.

A képzelet és a szeretet képes erre. Ez a színsárkányok nagy titka, öröksége. Az embereknek már évszázadok óta próbáljuk átadni ezt a tudást, de nincsen szemük hozzá. Nem hisznek a teremtő a fantáziában, sajnós.

De az emberek nem is látnak minket?

Hát pont ez az, amiről beszélek, kisfiam. Majd később megérted.

És most mi lesz, haza jössz velem?, kérdezte Tömpe aggodalmasan.

Már itt vagyok, ebben az erdőben bármikor megtalálsz, kicsit szépítgetem, csinosítgatom, van munka bőven.

Az akkor sem ugyanaz, fújta meg Tömpét a kétségbeesés szellője.

Jöhetsz minden nap, amikor jó kedved van, ha szomorú vagy, ha nem megy a matek, vagy kötözködnék veled a Porcos fivérek a cselgáncsedzésen. Megmutatom, hogyan tudod megszerelni a mosógépet, hogyan tudsz madárete-tőt ácsolni. Még áfonya fagyit is tudok neked varázsolni, ölelte
62 magához a fiát Rojtos.

És vargányás palacsintát is, olyan finomat, mint Anyu?, ezen már mind a ket-ten nevettek.

Bizony, még azt is, bár olyan finomat, mint az anyukád, nem hiszem, hogy tudok.

Hé, te, szomorú sárkánygyerek, gyere vissza, hallod?, hallották a zakó hang-ját: mintha alagútból jött volna.

Soha nem lesz kedvesebb, mondta Tömpe.

Majd beszélek veled, ne félj. Most menj, holnap várlak!, és Rojtos egy puszit nyomott fia homlokára.

Szia, Apuci.

Szia.

Már nem vagyok szomorú, mondta Tömpe a szobájába lépve. És az apukám majd elbeszélget veled, vetette oda a füstölgő zakónak.

A zakó megkönnyebbülten felsóhajtott. Mintha kivásalták volna, szép, régi szenes vasalóval.

Reggel az anyukája megállt a kis sárkány szobájának ajtaja előtt a gőzölgő kakaóval. Végre megtörtént, istenem, de boldog vagyok, sóhajtott.

Mikor belépett a szobába Tömpe éjjeliszekrényén, ott volt egy színes rajz, a házukról, Rojtosról, róla, és mindennek olyan kámfordohány szaga volt. Tömpe a sárkányok álmát aludta.

Majd elállt a lélegzete.

Na, mi lesz már, hol van a lekváros-penészes pirítósom?, hallotta a háta mögül a megszokott vidám dörmögő hangot a konyhából.

A MALAC ÉS AZ ELVÁLASZTÓ DIÉTA

A malacok étrendje kielégítő,
a széna benne csak kiegészítő,
sosem fogyasztanak szénhidrátokat,
fehérjét sem rágcsálnak valami sokat,
és képesek bármit zöldséggel enni,
a fogukat fűzfán kell élesre fenni,
a vízháztartásuk egészen kitűnő,
jár nekik a natur hausos kitűző.

64 AMI HASZNOS...

Anyáék letiltották a Minimaxot,
de meghagyták mindazt, ami hasznos.
A tudományosat meg azt, ami állatos.
Így most egész nap nézhetem,
hogy pusztul el a világ
majd egyszer,
s ha a szívem már egészen bánatos,
megnézhetem,
hogyan gyilkolják egymást az állatok.
Az állatok az embert.
Az ember az állatot.

Nyuszi van sokféle fajta.

Van törpe és házi, és olyan, amelyiknek rövid a farka.

(Bár lássuk be, többségük épp ilyen fajta,
de a másik rím az lett volna, hogy: tarka.)

Mindegyik nyuszi ugrál:

a törpe, a házi és az, amelyiknek rövid a farka.

Még az a nyuszi is, aki (bocsi): tarka.

Csak egy nyuszi lapít: a tejfölös fajta.

A MALAC ÉS A TÁRSADALMI SZOLIDARITÁS

66 A malac szociálisan érzékeny állat,
malac a malacnak nem vájja ki szemét,
alapítványt létesít a malacárváknak,
s amit produkál, az organikus szemét.

A malac felelősségteljes választó,
mindig elmegy minden szavazásra,
(lehet, hogy a tengerimalac ezért
sem jó a világon semmi másra).

Malacból nem lesz adócsaló,
időben benyújtja az adóbevallást,
és mindig bőkezű adakozó,
bár lelke mélyén elveti a vallást.

Önzetlenül cselekszik másokért,
gyerekkorában cserkészkedik,
de csak addig marad a csapatban,
míg malacvoltát fel nem fedik.

Az összkép mindig kellemes és bágyasztó. Az összképből arra lehetne következtetni, hogy a világ egy kellemes, langyos, mosolyt fakasztó paradicsomi hely.

De könnyű észrevenni, hogy az összkép csak a felszín.

A részletek ez alatt vannak.

A részletek lehetnek igaziak vagy látszólagosak, boldogítók vagy sem, de ez mindegy is.

A legfontosabb, hogy feloldják a magányt. A saját részleteink

is azért vannak, hogy feloldják mások magányérzetét.

Talán nincs is más szerepük.

Magányos vagyok.

Kívül rezzenetlen tájkép vagyok.

Ha valaki ezt a külsőt érzékeli belőlem, kellemesen elbágyad, átjárja az elégedettség, azt gondolja, lám, vannak még kiegyensúlyozott emberek.

Mert nem lát belém.

Nem örülne, ha belém látna.

A tizenhét busznak Euston a végállomása. Tőlünk körülbelül másfél óra az út a tizenhétessel, ha csúcsforgalom van.

A Euston Station-tól gyalog szoktam menni az Oxford Streeten, a Regent Streeten át, a Piccadilly Circuson keresztül le egész a Parlamenthez és a Temzéhez, aztán nagy kerülővel vissza a Euston Roadig.

Járom a kört, mintha nem tehetnék mást, mintha ez volna belém programozva. És közben tényleg ez van belém programozva. Belebámulok a bágyasztó összképbe, időnként próbálok rápislogni a valós és látszólagos részletekre...

A Euston Roadon egy nő ül a földön. Koldul. Azért koldul, mert mondták neki, hogy tegye ezt. Üljön a kövön, a pályaudvar szélén, és mondja azt, hogy „Hello, please, give me money, please!”

Ezt mondták neki, ezért ő, Ella, így is tesz. Naphosszat üldögél kartonpapírok tetején, a Euston Station sarkán, mosolyog, és alig érthetően, elnyújtott, monoton hangon ismételteti az ismeretlen szavakat, ha járnak arra, ha nem. Ella engedelmes és megbízható, bár ő ezt nem tudja magáról, csak a családja tudja róla. A család azt is tudja, hogy Ella semmit nem fog fel a külvilágból, ezért volt eddig kolonc a nyakukon, és ezért lett hasznos most, hogy kiutazott a család a nagy idegenbe, ide, külföldre. Ella elmebeteg. Ella koldus. Ella hasznos. Mindig mosolyog. Most is mosolyog.

A család tisztában van vele, hiába mondanák neki, hogy csak éppen egy nagyon kicsit mosolyogjon, hogy a szomorúság, a fájdalom azért átüssön az

Sárfi N. Adrienn 67

PAPÍRMADARAK

(részlet)

arcán és belenyilalljon az arra járók képébe, mert úgy jobb volna, de ő, Ella, ezt úgysem értené. A kartondobozt sem érti, ami a térde előtt hever, meg azt sem, minek bele az a néhány kerek fémdarabka, amit néha beledobálnak.

Ella nem tudja, mit csinál, csak a család tudja, mit csinál Ella. Nemrég 68 a családfőnek eszébe jutott, hogy fel lehetne dobni az üzletet egy frappáns szöveggel. A család összeült, sokáig vakarta a fejét, de végül kiötlötte. Nehezen álltak össze a betűk az idegen nyelv szavaivá, majd mondattá, de megcsinálták, és a családtagok büszkén pózolván, vigyorogva fotózkodtak, kezükben a kartonlappal, amelyen az üzletet feldobó szöveg ügyetlenül megrajzolt betűi sorakoztak:

Help me! I have no family!

Nézem a nőt.

Nem bírom nem nézni.

Haja fekete és kócos, mosolyra húzott ajkai között pudvás fogak sötétlenek. Tekintetében úgy csillog a boldogság és elégedettség, ahogy kisgyerek szája szélén a nyál.

Lassan megyek el mellette, miután leszálltam a tizennyolcas végállomásánál. A kartonlap a szöveggel, koszos kezei között, a combjának támasztva pihen. Help me! I have no family!

Van úgy, hogy megfeledkezik a kartonról, fejjel lefelé tartja, vagy leteszi maga mellé, írással a kőnek. Fogalma sincs, minek ez a tábla. Ő nélküle is jól érzi magát.

Amiért túl sokat mosolyog, a szomorúság legkisebb jele nélkül, előbb–utóbb majd megverik otthon, hogy legyen benne elég fájdalom, a több bevétel érdekében. Aztán majd szereznek mellé egy kutyát, mert rájönnek, hogy az hatásos, és így, az összevert Ella a kutyával, tényleg egészen jól fog keresni. Persze lehet, hogy nem is Ellának hívják.

Sőt, nagyon valószínű, hogy nem.

Lehet, hogy tényleg nincs családja, és az sincs kizárva, hogy a látszattal ellentétben, pontosan tudja, mit csinál és miért.

...Lakberendezési üzletek egymás után. Régies és új típusú bútorok és dísz tárgyak, majd fotós és műszaki áruházak; sűrűsödik a tömeg, mindjárt kiérek az Oxford Streetre. A nyüzsgő összkép bágyasztó és kellemes, a részletekre koncentrálni nehéz, de muszáj. Mert ez a magány ellenszere.

Szembejön egy nagydarab barna lány. Nem is jön, inkább belenyomakszik hatalmas bálnateste a térbe, reng, hullámszik, mint az ormóttan hegy a másodperceken belül kitörő magma felett. Zsírpárnák keretezte szemei a tarka embermasszába révednek, az elmosódott látványtól ösztönösen villan agyába az emeletes, szezámmal szórt, világosbarna szendvics, az oldalán kifittyenő zöld salátával, a kicsurranó mustárral és kechappal, és máris beleharap a képzeletbeli szendvicsbe, roppan foga alatt a hússzelet. Érzi a

melegséget kitágult gyomrában, fal és fal, majd szájához emel egy újabb, embermasszából kiváló, tarka szendvicset, aztán még egyet és még egyet, és a gyomra kér még és még, és addig kér, amíg a zsibbasztó, kéjes érzés végig nem hullámszik az összes, hatalmasabbnál hatalmasabb zsírsejtjén; kielégül, elélvez titkolhatóan szeretője ölelésében. 69

Hiába rejtegetné a hűtője mögött, kitágult xxxl-es nadrágja zsebében, mindenki látja, hogy ők ketten, az étel és ez a barna lány – akinek talán a neve is kövér és a gondolatai, érzései is folyékonyan túlsúlyosak –, egymáséi, elválaszthatatlanul összeköttettek, amíg a halál el nem választja őket.

...Amikor esik, mint az ólommázas cserépedények, úgy csillognak a matt felületek; az üvegek, tükrök viszont elmosódottan derengenek. A közlekedés is másabb ilyenkor, eső idején. A megszokott, komótos tempót ünnepélyes sietség váltja fel, pedig legtöbbször csak szürke hétköznap van. A tömeg beindul ilyenkor, mintha valaki megnyomta volna a gyorsító gombot. Én is „feljebb” kapcsolok, ha már része vagyok a tömegnek. Aztán falhoz simulva lassítok, kotorászok a táskámban. Itt kéne, hogy legyen az ernyőm, de nincs meg.

Langyos, áztató eső. Láthatatlanul szívódik a nedvesség a kabátokba, a hajszálakba, alattomos nyirok üli meg a bőrt.

Mindenki egyformán ázik. Annak is nyirkos lesz a bőre, aki fedett helyen kuksol, autóban ül vagy kávézóban.

Nem változtat a helyzeten semmi, csak az, ha az ember nincs itt.

Ha máshol van.

De ha mégis itt van, ez a közös nyirok legalább egygé nyálkásítja az ideget a helyekkel.

Ácsorgok a Holles Street sarkán, keskeny eresz alatt, várok, hátha hamar eláll.

Két női táská csattan előttem, egy sárga és egy rózsaszín. Két fonott hajú, fekete nő bocsánatkérő–elnéző pillantása ér össze, de nem lassítanak a forgatagban, az egyik a Tottenham Court Road, a másik a Marble Arch felé siet tovább. Esőben is telefonáló „manager–alkatúak” serege, telt idomú muszlim nők babakocsikkal.

Csontos, fáraó tartású, magas nő, festett barna hajjal, komor–szigorú arckifejezéssel, feszesen lépked, keményen kopog a cipője sarka, lehet harminc– vagy akár ötvenéves is, a megingathatatlan, konok ügyésznő, akinek nincsenek ráncai, mert elnyeli őket a mindenáron képviselt igazság félelmetesen mély kútja.

Na tessék! Belemászik a képembe ez a tapló! – gondolja a daliás néger fiú a buszmegállóban. Undok grimasszal elfordul a fehér férfitől, majd indulattól feltüzelt ábrázattal megint rámered:

Hát mi a francot akarsz, te fasz! Te kis poshadt víz szemű, töpörödött, csupasz majom?! – ez van a képén. Megvetően méri végig a kezében fényképezőgépet szorongató alacsony, ideges tekintetű alakot.

Szinte elvicsorodik:

70 - So, what...?! – emeli számonkérőn a jobb tenyerét, a fotós zavartan mosolyog, elnéz mellette, mintha csak gyerekes tévedés lett volna, amikor az imént feltűnően és kifejezetten a fiatal párra emelte kamerája objektívjét.

A néger haragosan méregeti, indulatosan rázza széles, párnás fejét. A szorosan mellette álló lány megfogja a karját, szinte belecsimpaszkodik:

- What's up? Simon!? Simon!? – szölongatja.

A fiú elmosolyodik, jelezve, hogy minden rendben, semmi baj.

Simon felszegezi koromfekete fejét, fölényesen tekint a sápadt arc szemréseinek zavartan másfele pislogó kékjébe, csak úgy vibrál arcán a megkülönböztető undor a pimasz sápadtak iránt, a fehérek időtlen bűne iránt, azt érzi, hogy van ezekben valami eredendően gusztustalan és kihívó. Fölényesen kihúzza magát, pillantásával szinte odébb löki a sután tébláboló fotóst, határozottan megragadja a hosszú, vörös körmökben végződő hófehér, vékonyka kezét, amitől a lány kicsit megriad, de azért engedékenyen hagyja magát, és már trappolnak is lendületesen, kéz a kézben, a Marble Arch felé. Míg még látom őket, enged a fekete és a fehér kéz, egymás derekára kulcsolódnak, és profilból látszik, ahogy meghitten összeér a fekete és a fehér arc...

Persze lehet, hogy a srác egyáltalán nem gondolt semmire.

De hogy Simonnak hívják, ez biztos.

Ez az egy, ami végül is egészen biztos. Meg az, hogy nekik sincs ernyőjük, a fotósoknak és az „ügyésznek” sincs, és a többiek között is csak elvétve akad, akinek van, mert az itteniek tudják, hogy a nyirok ellen valójában úgyszem lehet esernyővel védekezni...

Könyvet áruló, feje búbján egyetlen fonott hajtincset viselő krisnás téblábol a sokaságban. Hófehér karja, mint a tisztaság jelképe, virít ki a téglasárga lepelruha alól. Megszólít, de elutasítón rázom a fejem. Szép napot kíván, én is neki.

Ötvenes férfi keménygalléros fehér ingben, zakóban. Magabiztos angol, bankigazgató lehet vagy topmanager vagy... de, mi ez? A férfin rózsaszín tülkszoknya van, alatta csupasz, feltűnően szőrös lábai piros gumicsizmában végződnek. A csizmák fényesek, csattognak a nedves aszfalton. Diplomata-tatáskát lóbál a kezében, nem néz se jobbra, se balra, gyorsan elvész a sokaságban.

Fájdalmas a szememnek az éles fény, amely a felhők közül zúdul hirtelen az arcomba. Kezemet napellenzőnek tartva fordulok a főúthoz képest gyér forgalmú Old Quebec Streetre. A sétálóutca közepén turisták fotóznak egy szürke

szobrot. Egy fatörzsön felfelé kúszó, támadásra kész, életnagyságú leopárd az. Teste jól kidolgozott izmok harmonikus egysége. Fém bőréen átsejlenek a bordák, karmai a fém-fatörzsbe mélyednek, inas, izmos macskalábain kidadnak az erek, szinte érezni lehet, ahogy ezek a szívós érvezetek akaratosan húzzák magukhoz a vért a szívből, ahogy a félelmetes erejű 71
mozdony húzza maga után kocsik tucatjait. Tökéletes fémtest, rideg, hibátlan és rettenetes. Laposan, hátracsapott fülekkel, megfeszített nyakkal, vicorítva kúszik felfelé a topshop próbababás kirakata és a kaszinó bágyadt nappali fényei előtt, a kormos téglapületek között. Feszül a test, feszülnek a szákmányra fókuszált fémérzékszervek, másodpercek kérdése és...
Az előadás hirtelen megszakad. Sötét lett, elhalt a fény, mintha behúzták volna a függönyt. Körbenézek.

Egyedül vagyok.

Megint esik.

Hol lehet most Zsoszó? Neki is tetszene ez a szobor. Őt is idegesítené az eső. Nála sem lenne esernyő.

...Miért nem szólt...?

A keményfedelű angol-magyar, magyar-angol szótár lapjai között lapuló dugipénzemre gondolok, ami már nincs ott.

Eltűnt.

Ahogy Zsó is eltűnt, meg annak idején Zsófi, és az üvegek a szekrény mélyéről...

Egy futballkapu méretű kirakatot nézek. Teniszlabdák ülnek benne egymás mellett sűrűn, lúdtalpas papírlábakon, ragasztott, csodálkozó szemekkel és feltartott apró papírkezekkel. A másik kirakatban meg fekete és fehér szalagok csüngenek alá az álmenyezetről, alattuk szabályos, fehér fogakkal, vérvörös ínnyel protézisek vigyorognak szélesen, otrombán.

Megfordulok, mert mintha Sanyit láttam volna meg az üveglakban, a sok-sok homályos arc között, de hiába keresem mélabús képét, már nincs sehol. Persze lehet, hogy nem is ő volt.

Költő lépked a tömegben. Távolságtartó magány kúszik a nyomában. Középmagas, fiatal férfi a költő, alkata arányos, tartása egyenes, sötétkék bársonyzakót visel, hozzá sárga selyemsálát. Fényes bőrcipője talpa kopog a kövön. Nincs nála táska. Mert csak kijött egy kicsit levegőzni a világba. „Gyűjtőúton” van: fűszereket gyűjt, világi fűszereket, hogy műveit azokban tocsogtassa. Frissen borotvált arca nem fordul se jobbra se balra, mert úgy véli, a világ valósága, édes, keserű és savanyú fűszerei a bőréen át szívódnak belé, ezért nincs is más dolga, minthogy emelt fővel, egyenes tartással, büszkén végigvonuljon a főutcán; elég egy óra, és máris feltöltődik a szükséges mértékben a való világgal. Akkor visszasétál félhomályos

garzonjába, az ablakhoz áll, hosszasan szemléli azt a részletgazdag világot, amiben az előbb még ő is benne volt, és nagyon elégedett önmagával. Mély levegőt vesz, összedörzsöli puha tenyereit, leveszi bársonyzakóját és selyemsálát, majd asztalához ül. Ez az asztal úgy van állítva az ablak

72 előtt, hogy ha leül a székre, az utcát ne láthassa, csak a szemközti alacsony háztető fölötti égdarabra eshessen a pillantása. Mert ő, a költő, ennél az asztalnál dolgozik, itt veti hófehér papírra, itt fordítja le szavakra lassan, gyöngybetűkkel írva, képzelete csapongó képeit, és itt pácolja azokat a bőrébe szívódott jelenségekkel, színes-zavaros részletekkel, a külvilág fűszereivel, az innen jól látható égdarab szürkés-kékjével hígítva. ...Felszállok egy emeletes buszra. Odafent nincs hely, így lent maradok. Ingerült férfi száll fel utoljára, miután éppenhogy félig elszívott cigarettáját a busz oldalához nyomkodja, és a füle mögé illeszti. A busz elindul. Nemsókára orrfacsaró füst kezd terjedni. Az ingerült alak nem érti, miért mutogatnak és ütögetik a vállát olyan erélyesen a körülötte állók; de amikor a parázs megcsípi a halántékát, hirtelen kikapja a füstölgő cigarettát a füle mögül, és a kapaszkodóhoz nyomkodja. A busz megáll, az ajtók kinyílnak, a sofőr hátrajön, a bűnös zavartan néz körbe, tenyerével lesöpri megpörkölődött haját.

A sofőr nem szól semmit, visszaül a helyére, és megvárja, amíg kiszellőzik a busz. A füst távozik, az égett hajszag megmarad. Többen befogják az orrukat, néhányan kuncognak.

Én is kuncogok.

Meg kéne keresnem Sanyit.

Elmegyek a Mc Donald's-ba, mert nyilván még mindig ugyanott dolgozik. Elhívom sörözni, erőt veszek magamon és végighallgatom élete összes tragédiáját, kíváncsian érdeklődöm a terveivel felől, aztán elmondom neki ezt a hülye cigarettás esetet, elmondom, hogy végül is miért rúgtak ki a Mc Donald's-ból, hogy a legjobb barátnőm felszívódott a pénzzel együtt, megemlítem a Trafalgar téri telefonfülke-kiállítását, mesélek a gyerekkoromról, nagyapámék kertjéről, az állatokról; a költőről a tömegben, meg hogy a Temze felett átívelő Millennium Bridge pont úgy néz ki, mint egy óriási póknak a hosszú, vékony ívelt lába, elmondom neki mindent, aprólékosan és nyíltan, ami volt és van, aztán megsúgom neki, hogy... szeretem...

Minden dolognak van neve, akár élő, akár nem az. De lehet máshogy is hívni valamit, és így is jelentheti ugyanazt, mintha az igazi nevén hívnák. Amikor még nagyon kicsi voltam, a vizslára azt mondtam, hogy zsvlra, a sirályra meg azt, hogy zsiráf, miközben tudtam jól, hogy kik ezek az állatok: jól ismertem azt a kutyafajtát, a vizslát, meg a fehér madarat, a sirályt az égen, és a zsiráfról

is tudtam, hogy kicsoda, csak akkor még sirávnak neveztem. A zsiráfnak olyan hosszú nyaka van, hogy be tud nézni a nagyon magas házak ablakán. A külföldiek más szavakat használnak ugyanazokra a dolgokra, mint mi, és közben ugyanazokra gondolnak, mint mi. Anyu azt mondja, hogy anynyira mások a szavaik a dolgokra, hogy meg sem értjük egymást, mi és a külföldiek.

Anyukámat csak én és a nővérem hívjuk anyunak, mindenki más Zsuzsának szólítja. Aki jól ismeri, sziát köszön neki, az idegen bácsik pedig kezit csókolomot mondanak neki az utcán. Engem mindenki Gabinak vagy Gabikának szólít, és mindenki sziát köszön. Sok minden van, ami a dolgokhoz tartozik...

Szoktam hallgatózni, amikor anyu beszélget valakivel. A legjobb barátműjével, a Klári nénivel általában a konyhánkban szokott beszélgetni. Ilyenkor néha a sötét előszobában fülelek.

Így derült ki, hogy anyu azért hagyta el aput kevéssel azután, hogy én megszülettem, mert apu azt kiáltotta a tévé előtt ülve, hogy Zsuzsa, hozd már be a sört!

Akkor megmondtam a Gézának, hogy én ezt nem csinálom! mondta anyu Klári néninek, ő meg azt válaszolta, hogy no hát, hallod, én sem csináltam volna!

Az apukámat hívják Gézának. Anyu nem csinálta. Nem vitte be neki a sört. Most ezért hagyott el minket apu? Haragszom anyura. Miért nem volt képes bevinni a sört? Akkor még mindig együtt lennénk!

Amikor elmeséltem ezt a dolgot a nővéremnek, nagyon mérges lett, csapkodott, kiabált, az nem úgy van, sziszegte, meg hogy én nem értek az egészből semmit. Kérleltem, mondja el akkor, hogy van ez, de nem mondta el. A nővérem hét évvel idősebb nálam, már felsős. Majdnem felnőtt.

A sör egy dobozos ital. Keserű íze van. Van benne alkohol, amit a gyerekek még nem ihatnak. Talán nem is anyu a hibás, hanem a sör! Haragszom a sörre! Szerintem elég keveset tudok anyuról. Ő már jóval azelőtt is élt, hogy én megszülettem, és sok minden történt vele, amiről én nem tudok. Minél nagyobb leszek, biztos annál többet fogok tudni róla. Furcsa, amikor beszél magáról a Klári néninek. Ki az én anyukám? Tanár néni az iskolában, ahova a nővérem, meg most már én is járok. Barna, hullámos, vállig érő haja van, vékony az alakja, és olyan a szeme, mint az enyém: szürkés-kék. A nővérem szeme barna. Mondta, hogy ez azért van, mert aputól örökölte. Szeretem anyukámat és a nővéremet is. Szeretném apukámat is, ha itt lenne. De nincs itt, és nem is akar visszajönni.

Az iskolát nem szeretem, pedig még sokáig kell járnom, mert csak most kezdtem. Sok évig eltart még, pedig egy év is hosszú idő.

Nagyon zavar, hogy nem emlékszem rá, hol voltam, mielőtt megszülettem. A nővérem azt mondja, hogy sehol, mert a foganással kezdődik egy gyerek élete.

74 Én nem tudom, hogy volt ez a fogás, a nővérem csak mosolyog, amikor kérdezem. Az is érdekelne, mi van később. Mi van a jövőben.

Anyu szerint a jövő nagy titok. Nem tud róla senki semmit.

De egy titok attól titok, hogy legalább egyvalaki ismeri azt! Csak hát nagyon sokan vagyunk ezen a bolygón, és elég nehéz lenne megtalálni azt, aki tudja a titkot. Ez elkészerítő. Se azt nem tudom, hogy mi volt, sem azt, hogy mi lesz. A mostani idő a sulival meg nagyon lassan telik. Miért kell nekem reggel korán kelni, miért kell iskolába járni, ülni a padban és tanulni? Ezekről és a tanítóktól még nem fogom tudni a titkokat, mert azokat nem tanítják. A fák suttognak. Ezt környezetismeret-órán mondtam a tanár néninek, de kijavított: nem suttognak azok, hanem susognak a széltől, mert a szél rezgetteti a leveleiket.

Sokszor nézem az órák alatt a plafont. Már szólt is emiatt a tanár néni, mondta, hogy rá figyeljek, ne kalandozzak el, de hát mit csináljak? Nem jó bezárva lenni és ülni. Odakint a szabadban sokkal jobb! A kert a legjobb hely, a papáéknál. Ott a felhők mindig fehéren világítanak, az ég kék, a fű sűrű és zöld, a bogarak engem figyelnek, én meg a bogarakat, a tyúkok kapirgálnak, a Cuki nyalogatja a tenyeremet, és a fák suttognak akkor is, ha nem fúj a szél!

MANDALA

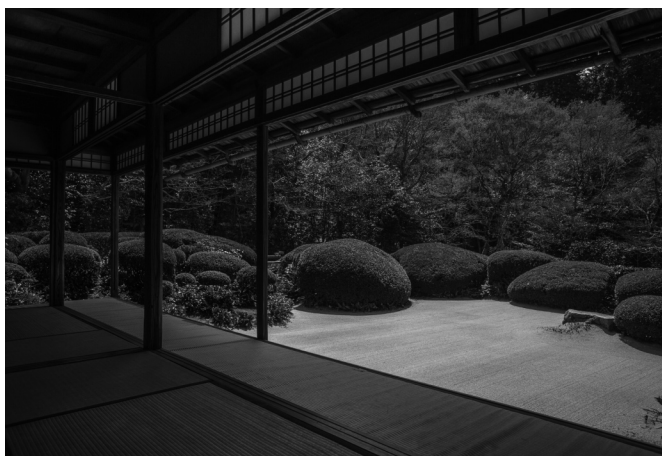
álmod a
tesze tosza
nagymama
serceg a
zsírban a
hagyma na
jőjjön a
paprika
még bele
rá a sza
lonna

horgol a
hajnika
egy ide
egy oda
ráncos a
homloka
csapja a
falhoz a
sok kicsi
csipke ki
ált ide
nézz mama
tombol az
ostoba
nő

hangol a
trombita
bőrduda
sípja ki
szárad a
szélbe' ha
sír szele
kél kele
ten nyuga
ton fut a
gondola
bőrduda
sípja ki
szárad a
trombita
rézfalu
trombita
reccsen

szőr szita
pók bele
fonja de
szép ez a
mandala
lám aki
mondja a
láma ha
szól a ko
lompja de
rázza mo
rogva a
gyomra ko
rogna a
sok tea
messze a
Pó Kuba
Afrika
Sok teve
Mandula

fűjtat a
bonc ha ko
lonc a nya
kába' he
lyette mo
tolla mi
zúg ima
malma a
szélben

Pályám elején sokat írtam a gyerekkori élményekről, hiszen ha közel voltak is időben, mégis már a felnőtt nosztalgiájával gondoltam rájuk. Hogyne to-
lakodnának emlékeim közé immár az öregség éveiben. Budapest volt a szü-

78 Szakonyi Károly

NAGYCENKI

ÉVEIM

lővárosom, de mégis úgy tekintettem mindig is a dunántúli tájra, mint a fő-
városinál is kedvesebb vidékre. Sopron megye, Nagycenk... Ma is eleven emlék minden, amit ott

éltem meg békében, háborúban. Messze, messze évek ezek, egy másik világból derengenek elő régvolt emberekkel. Ahogy egyszer egyik novellámban idéztem Georg Trakl-t: „...*kék barlangja homályán aludt a gyermekek.*”

Emlékszem a nagycenki nyarak utolsó estéire. Szent Istvánkor a Kóbor-kocsma lombokkal sebtében befedett udvarán még nézhettem nagybátyámék asztala mellől a táncoló párokat, de a búcsú ünnepe is elmúlt, s már csak egy hetem maradt hátra a vakációból. Aztán eljött az indulás ideje, Jóska bátyám a derengő hajnalban elment a major első udvarába a Majláth intézőtől még az este elkért csézáért, befogta a parádés lovakat, és vitt ki a korai vonathoz Kiscenk-Hidegség állomásra. A tejgazdaságból már ilyenkor indultak a gumikerekű stráfkocsik Sopronba. Máskor is hallottam, félálomban, a tejeskocsik nyiszorgását, a kannák, rekeszek zörömbölését, amint a fogatok felkapaszkodtak a kemény, salakos útra, most ez is afféle búcsú volt mindattól, amit Cenk jelentett. Jóska bácsi, apám bátyja a cukorgyári gazdaságban volt gazda, a hátsó majorudvar magtár épületének a végében laktak. A cementezett előtérből, ahonnan a pincébe lehetett nyolc-tíz grádicson lejutni, nyílt a padlós, tágas konyha, s ugyancsak innen, pihenővel megosztott falépcső vezetett fel a két emeleti szobába. A háló ablaka a kiskertre nézett, s odább a szíjjártó műhelyére és a magas, tetején üvegszilánkokkal megszórt kőkerítésre. Az épület alján sorakoztak a műhelyek, a lakás szomszédságában a lakatosoké, aztán a bognároké, a ház másik végében pedig a kovácsoké, a patkoló színnel. Orromban érzem ma is a lakatosműhely olaj szagát, s látom az esztergapadon ezüstösen csillanó fémforgácsokat meg a falon rendben függő szerszámokat. A kovácsműhely volt a kedvenc helyem, ott tébláboltam naphosszat Nagy Jóska, a kovács körül, csodáltam az üllőn még tüzes patkó formálását, hallgattam a kalapácsok ütemes csengést, olykor belekapaszkodva fogójába, húzkodtam a fújtatót, néztem a lovak patkolását, még ma is érzem orromban a sisteregve égő szaru bűzét, bámultam a sürgés-forgást, amikor a bognároktól átgurították az új, még nyers szekér kereket, hogy a kovácsok ráfot húzzanak rá, füstölt a friss fa a vörösre izzított vas szorításában, aztán, hogy ráfeszüljön, bedobták egy nagy, vízzel teli

tartályba, sistergett, bugyborékol a víz, - mindez úgy él emlékezetemben, mintha ma lenne. Meg az is, hogy ott ültem köztük, szavukat figyelve, a rozsdás ekevasakkal, elhányt boronákkal és egyéb kacatokkal teli fűvön, a tehénistálló tövében, a délutáni uzsonna szünetben.

1938-ban jutottam el először Nagycenkre, hét évesen, de akkor csak kis időre, ahogy 39 telén is csupán a téli vakáció hetére. Akkor hallottam először a gyárról, amit, ha jól tudom, harmincegyben bezártak. Az épületek egy részében lengyel katonákat szállásoltak el, abban az első időkből még magyar katonák őrizete alatt. De azért szabadok voltak, jártak-keltek a faluban. Jóska bácsi bevitt közējük, ő bejáratos volt minden-hová. A gyár területén működött a tejjgazdaság is. A majorbeli tehenészetből ide került a tej, nagy szeparátorokból palackozták meg öntötték patentos kannákba, szállításra. A cukorrépa még továbbra is termelt az uradalom tábláin, de feldolgozni Petőházára küldték. Novemberi hidegben szedték, s vitték szekereken a csupa sár répákat a vasútra, bevagonírozásra.

A következő esztendőben minden nyarat Cenken töltöttem. Ahogy vége lett a tanításnak, már utaztam is, és csak a búcsú utáni héten telt ki az időm. A major ma már csupa rom. De akkor nagy élet zajlott benne. Két udvara közül az elsőben Majláth főintézőék kis kúriája volt, ezt fogta közre U alakban egyfelől a tehénistálló, elejében a tehenes gazda, Kámperék, meg ha jól emlékszem, Mátyásék lakása, másfelől a lóistálló, kisebb részben a parádés lovaké, nagyobb részben az igásokét. És itt állt a színben a hintó meg a cséza, és modern testvérük: Majláthék DKW-ja. Szemben az intéző házával ugyancsak a tehenek istállója húzódott hosszan a bikáéval együtt, és abban volt a nagy szecskázó is. Az udvaron rángatózó kútból, ahogy mondták: árté-ziből, ömlött hosszú bádoggal vályúba a víz az itatáshoz. A hátsó udvart magas léckapu zárta, ha becsukták volna, de örökké tárva állt, hatalmas diófa vetett rá árnyékot. Bal felől volt az iroda kis épülete. Jóska bácsi itt végezte az írásbeli munkáit egy könyvelő hölgy segítségével, és itt tervezte meg a következő nap feladatait, amit esténként, úgy hét óra körül a béreseknek „parancsba” adott. Ebben az irodában dolgozott Wimmer intéző is, ő valahol a faluban lakott, kerékpárral jár ki a majorba. Kellemes modorú, fiatal férfi volt. Negyvenöt március 30-án befogott az egyik csézába, és elindult a menekülő végtelen seregével a határ felé. Az a két ló talán meg is maradt, mert a többi, a tehenekkel együtt, a németek elhajtották. A tehenek soha nem hagyták el az istállót, ezeket csak tejelésre tartották, szegények éktelen bölgessel tántorogtak szerte szét, sokan a mezőkön pusztultak az éjszaka bekövetkezett lövöldözésekben. De ez a háború ideje. A nyarak békések voltak. A cukorgyári gazdaság tábláit gőzekéssel szántották a répa alá, a mozdony

nagyságú gőzgépek ott pihentek a hátsó majorudvarba, a színekben a cséplők, előttük, mint magas nyakú zsiráfok, az elevátorok, a pajtában hegyekben állt a műtrágya, a favágító benzines fűrésze örökké harsogott, amint vágta az ölfákat, reggelente pöfögve indította a Hoffer-traktort

80 Csorba bácsi, a poros ablakú műhelyében szorgosan öltögette görbe tübe fűzött szurkos zsinagét a lószerszámokat javítható szíjjártó, hátul, a gazos téren domborodott a verem, benne a téli, befagyott gyári tóból vágott jégtömbökkel, és a takarmányozáshoz Petőházáról hozott melaszos lajtok is ott álltak, felmáztunk rájuk, gyerekek, és a nyitva hagyott tetőn át ágdarabban merítettünk nyalakodásra a kávészínű masszából.

A kapu közelében rőfögtek a hidasokban Jóska bácsiék hízóí, volt ott egy kuckó is a korpának, kannában tartott savónak, egyéb állat- eleségnek. És nekik is volt ott egy kisebb vermük a burgonyának, homokban eltett zöldségnek.

Hatalmas birodalom volt ez nekem, gyerekként. A háborús időkben már hiánycikk lett a dohány, a kovácsmesternek gyűjtöttem a csikkeket, cserébe megkaptam a biciklijét. Nagybátyámnak is volt kerékpárja, egy piros, vastag kerekű Csepel, de tőle csak este kérhettem el, mert azzal járt a mezőre. Szöges botját a vázra spárgázta, kellett neki a bot, mert az első háborúban, az orosz fronton ellőtték a lábát, cejg nadrágja szárát bőr lábszárvédőbe szorította, de így is nehezen járt. Bekerekeztem az egész falut. Ki a Csapásnak nevezett, gledicia bokrokkal szegett úton a Trencsén-kocsma felé, aztán a községházának, a Hangyába ezért-azért Mariska nénémnek, vagy csak kerültem egyet a Békavár vagy Szigetvár mellett fel a Déli vasútig, ahol esténként megvártam Terit, Kámperék polgárista lányát, hogy hazavigyem a vázon.

Majláth intézőnek a második felsége cseh származású volt, tekintélyt parancsoló asszony, Tulkót, a fiát elkényeztette, míg a férje előző házasságából született, bár már felnőtt fiainak szánt atyai támogatásokat irigyelte. A majorban ismerték ezeket a családi nézeteltéréseket. Tartottak az asszonytól, Tulkót sem szerették. Úgy beszélt velük, mintha a gazdájuk lenne, pedig még gyerek volt. Néha behívtak magukhoz, láttam, hogy a cselédlánnyal is milyen goromba. Majlátné azt akarta, hogy barátkozzam a fiával, ebéden is vendégül láttak. De én szívesebben töltöttem az időmet a Mátyás-gyerekekkel, a parádés kocsis fiával, meg Kámper Terivel és a mestereknél tanuló inasokkal. Markó Rudi jó barátom volt. És szerettem Horváth Mihály bácsit, a lakatos mester, családjukkal később rokonságba is kerültem Géza unokabátyám feleségül vette Horváth Irént, a lányukat.

Jóska bátyáméknál lakott az öccse is, a legényember János. Újtagra járt, az ottani majorban volt pallér. Ő is kerékpáron ment a mezőre. Szombaton meg vasárnap kiöltözött, templom után, ahogy a férfiak szokták, mindig betért a Kóbor vendéglőbe egy fröccsre, esténként meg a Trencsénhez ment a legényekkel.

Sok mindenről írtam a *Családi töredékek* című önéletrajzi emlékezésben, abban a cenki évek sok helyet foglalnak el, mert a gyerekkor, a kamaszkor legmaradandóbb élményeit ott szereztem. A nyolcvanas években a televízióval, amikor a *Szülőföldem* című filmet készítettük, bejártuk azt a tájat. Eljutottam Nikitschbe is, a hajdani Fülesre, ahol apai nagyapám nyugszik, s oldalágon még ma is lehetnek ott távoli rokonaim. Kerstinger Reza nénivel, Jóska nagybátyám sógornőjével találkoztam akkor, ő kalauzolt el a temetőbe, apai nagyapám sírjához. Apám helyett tettem rá a kezem a sírkeresztjére, ő mindig készült Nikitschbe, de sem a háború alatt, sem a későbbi korban nem akadt rá módja, s mire szabadon utazhatott volna, már késő volt...

Amikor parcellázták a major mögötti földeket, Jóska bácsiék is igényeltek néhány négyszögölt. Negyvenháromban kezdtek építkezni, a meghosszabbított Dózsa utcában, (Dózsa utca 80) sátoztetős házat, két szoba összkomfortot, istállóval, kamrával. Negyvennégy őszén már lakható volt, abba költöztünk be, anyámmal és négy húgommal, de Kassáról, a hadak előle menekülve oda érkezett anyám húga is négy gyerekével. Jóska bácsiék a major erre néző falába ajtót vágtak, azon közlekedtünk hozzájuk. Pestet a bombázások miatt hagytuk el, aztán ott is rekedtünk a front miatt negyvenöt nyaráig. Apám egysége, a központi ágyraktár Egyházásfaluban állomásozott, gyakran át tudott jönni hozzánk, amíg aztán húsvét hetének szerdáján el nem indultak Nyugatra. Úgy volt, hogy minket, leventéket is visznek, anyám be is csomagolt a hátizsákomban minden szükséges holmit, de aztán – úgy tudtuk akkor – a jegyzőnek sikerült megakadályozni a menetet. Apám viszont azt hitte, visznek, hát mindenütt keresett Németországban.

Ama bizonyos szörnyű, nagypénteki napon, amikor a cukorgyárban lévő munkatábort kiűrtették a németek meg a nyilasok, és az ottani deportáltakat a hajdani répamosó gödör elé kihajtva, lemészárolták, majd benn rekedt tifuszosokra rágyújtották a barakkokat, elérte a falut a front. Jóska bácsiék is átköltöztek a majorból hozzánk. A pincében elég hely volt mindnyájunknak. Péntek éjszaka hallottuk a szakadatlan lövöldözéseket, hajnalban aztán csend lett. A szomszédba, Nagy úrékhoz, az erdészhez befordult egy orosz tank. A mi keretünkbe is beállt egy T 34-es, a katonák bezörgettek, Jóska bácsi tudott oroszul az első háborúból, ő beszélt velük. *Nyemzski jeszt?* – ezt kérdezték. Ezek harcolók voltak, fáradtak, nem tettek kárt semmiben. Az egyik tanksapkás, már a délelőtti napfényben, mutatta az ajtófélfán, hogy *Bécs kaput, nyemzski kaput...* – És akkor nap történt, hogy a major épülete, amiben Jóska bácsiék lakása is volt, kigyulladt, nemigen lehetett oltani, de gyorsan kikapkodtunk néhány bútort, miegyebet, ami menthető volt. A magtár a lakással, a műhelyekkel porig égett...

Hogy ki gyűjtotta fel, soha nem lehetett megtudni. Szerencsénk volt a nagybátyáméknak, hogy már elkészült a családi házuk, különben hajléktalanokká lettek volna.

A háborús napokról sokat írtam, most nem mondom el újra.

82 A lakosság mindent, amit tudott, elásott kertben, udvaron az oroszok előtt. Ezeket a ládákat, bödönöket találták meg a dzsidás kozákok, szurkálva a földet. Vándoroltak a holmik a faluban. Jóska bácsi télikabátja valahonnan a községháza környékéről került elő. Megírtam azt is, de most elmondom megint, hogy Nagycenkiéktől, a közeli szomszédból jajongva futott hozzánk Nagycenki Emil mamája, hogy mindenki sorakozzon a község-házánál, mert visznek bennünket Szibériába. Már laktak orosz tiszték a házban, látták a nagy pakolást, sietést. Anyám a hátára kötötte legkisebbik húgomat, és vittünk, amit az útra jónak láttunk. De nem ellenkeztünk. Emlékeztünk, hogy hírlett ilyesmi. Hát mentünk. Nagyanyám, öregem, nem akart kimozdulni, ült a sarokban és imádkozott. Abba is belenyugodtunk, hogy ő marad. Ott tolongott a falu apraja, nagyja a község-házánál, amikor megtudtuk, hogy csak közmunkáról van szó, a férfiak és a fiatal nők maradjanak, a többi indulhat haza. Mi aztán naponta jártunk *málinki robotra*. És így történt az is, hogy májusban a cukorgyárba kísérték, közös sírt kellett ásni a meggyilkoltaknak, és csáklýával ki kellett húzkodni a tetemeiket a gödörből. Írtam erről is. Ezek szörnyű emlékek, és meghatározták egész világlátásomat. Írásaim tanúskodnak erről.

Persze jártuk a földeket, mert mindenfélét lehetett találni félre lökött vagonokban. Léceket, gerendákat, marhasót, német egyenruhát... Befogtam egy legelésző, sebesült lovat, hazaballagtam vele, jött engedelmesen. A farán volt lött seb. Jóska bácsiék meggyógyították, ez lett az első lovuk. És jöttek visszafelé mindenféle népek, akik előtte való időben Ausztria felé menekültek. Az oroszok a nőket elengedték, csak a férfiakat vitték fogságba.

Nyár végén visszamentünk Budapestre, folytatnom kellett a gimnáziumot, amit félbehagytam, noha Priszinger tisztelendő úrnál magán úton tanulgattam, amíg csak lehetett. Az *Ezsüthasú halak* című novellámban írtam erről. Budapest romokban volt, és romokban voltak az emberi lelkek is... De ez már egy másik történet.

Egy hatalmas életmű miniatűrjei – mondhatjuk, ha ránézünk erre a zsebkönyv méretű, küllemében is igen csinos kötetre. Novellák a legjobb fajtából, és minőségüket tekintve méltók az életmű legjobb műveihez, a nagyszerű drámákhoz éppúgy, mint a hasonlóképpen minőségi próza egyéb példáihoz. Terjedelmileg valóban rövid, itt-ott „egyperces” írások ezek, ám a tömörítés gyakran az egyetemességet jelenti, s az apró részekből a nagy egészre tekinthetünk.

Szakonyi Károly

egy néhány oldalas történetben is el tudja mondani, mi a fontos a létezésben, milyen vágyakkal teli egy ember élete, és hogy lebegünk időnként az álom és a valóság határán. Az ilyen író tudja a novella leglényegét: azt, hogy egy apró életszelet bemutatásával és felnagyításával kitekinthetünk az egész életre, a születéstől a halálig. Fölfedi a belső és a külső utat, az emberlét rejtelmeit, titkait. Ha nem is úgy, mint egy nagyszínpadra termett drámában, mégis hasonló intenzitással. A műfaj legjobb huszadik századi hagyományainak útján, s közben a rá jellemző egyéni jegyekkel. Az emlékezés mozzanataival, a tűnő idő rajzaival. Finom líraisággal, bölcselkedéssel átszótt szövegekkel.

Említettem már a művekhez jól illeszkedő külső szépséget. Gí borítófotóival, azok meleg színeivel és lágyágukkal, valamint a kötetet illusztráló Zugor Sándor letisztult fekete-fehér grafikáival. A külső pontosan illeszkedik az írások miliójéhez. Legtömörebb műveinek kulcsmondataihoz, például ahogy a kötetnyitó *Tükörteremben* találjuk többek között: „Mert az utolsó lépést már nem szabad megtenni, tudni kell, melyik az utolsó lépés.” A mű világában valódi veszélyes lépésről van szó, és ezt emeli föl könnyedén az író egy másik szintre. Igen, ez a könnyedség és elegancia is jellemzi minden mondatát, írását. Közben magával ragadja az olvasót, aki egy szuszra megy vele végig az úton. És ez örömet okoz neki, hiszen nem egyszer valóban kataraktikus az élmény.

Olyankor is, amikor a groteszk kerül előtérbe. Ugyanakkor kifejezi egy képzelt történetben a városi létből menekülni akaró ember „zöld” utáni vágyát (*Autók a fű alatt*), máshol pedig megörökíti egy mulatságos, keserédes gondolatsort (*Régi vicc*). Szakonyi Károly nagymestere a néhány mondattal való sorsábrázolásnak, egy-egy hétköznapi pillanat fölnagyításának. Itt-ott fölhagy ezzel a hagyományos műfajjal, és az irodalmi karcolat szép példáival él. Másutt íróársait örökíti meg különleges helyzetekben, az elmúlt ifjúság

Bakonyi István 83

MINIATŪRÖK

Szakonyi Károly:

Hangversenydarabok

kalandjait sem feledve. Mindegyik írása élményt adó, és van közöttük olyan is, ami messze túlmutat önmagán. Az egyik legszebb és legművesebben kidolgozott műve az *Egy nő a kikötőnél*. Emberi vágyakról, a várakozásról, a reményről, ugyanakkor a meg nem valósult dolgokról. Érzéletes

84 befejezése: „Senki sem jön a part felé. De a nő csak áll ott, és vár. Kémleli a távot. Egészen belekápázik a szeme. Egészen belemered ebbe a várakozásba. Mert hátha... Hátha. Hátha éppen ma, ezen a forró éjszakán...” E műnek lírai elemekben gazdag rokona az *Érintés*, két ember derékba tört kapcsolatáról. Néhány pillanatában az idill is bekövetkezik, ám aztán minden szertefoszlik.

Írónk szerencsésen ötvözi a hagyományos elbeszélés, a modern hatások, a jellemábrázolás és a groteszk összetettségét, az álom és a valóság összetartozását. Jól látjuk ezt a *Csalók a hídon* történetében, a kegyes (vagy nem kegyes?) csalásról, hiszen az ál-utcazenész sorsa is megfogja az olvasót, miközben az elbeszélő is benne van a hamisságban. Persze több ez, mint csalás, sokkal inkább valami különös varázslat, ami nélkül szürkébb lenne az élet. S közben néha az ember rákényszerül arra, hogy szájalomból szépnek gondolja a tudatlanságot... Itt is, másutt is fontos érték a személyesség és a személyiség hitele. Szakonyi annyit mond, amennyit érdemes. Ez különösen figyelmet érdemel abban a világban, amelyben a szószátyárkodás, a mellébeszélés inkább a divat.

És vannak olyan pillanatok, amelyekben egy hajótörés után a végső remény is elvész, miként ezt látjuk *A szigetben*. Az egyetlen túlélő néhány napos vergődését, heroikus küzdelmét is igen ízlésesen, visszafogottan mutatja be az író, érzékeltetvén azt is, hogy ő legalább látta a szigetet, ám a sors keze nem engedte, hogy el is érje azt. Szép, szimbolikus történet bizonyos vágyaink irrealitásáról. Más tengeri történetei hasonlóképpen energikusak, élvezetesek. Például azért, mert nem mond le a sztori elsőbbségéről, akkor sem, ha a jelképiség mellett még fontosabbak a belső utazások, történetek. Ahogy Farkas László írta róla évekkel ezelőtt: „Természetes módon elfogadja az új próza természetes anyagait, de nem mámorosodik meg tőlük. Ahol szükséges, anyanyelvi szinten fordítja a szót groteszkre, sejtető szimbolizmusra, iróniára, képtelenségekre.”

A *Fekete asszonyok* már-már balladisztikus történet egy, a korábbiaktól eltérő várakozásról. És mint Beckett Godot-ja, a várva várt lény itt sem jelenik meg. A világ fekete és zord, a három fekete asszony mintha egy titokzatos meséből lépett volna elő. És szólnunk kell a címadó műről is. A *Zongoradabokról* is elmondhatjuk, hogy egyfajta lebegés van itt a valóság és a képzelet határán. Szépen, kifinomult stílusban, lírai elemekben ugyancsak gazdagon elmesélt történet, képzelt pillanatokkal. Az élet értelméről, az idillről, illetve annak megzavarásáról. A pénzvilág kegyetlen leleplezéséről, a művész és az

alkotó ember szélmalomharcáról, vagy éppen a mégis-morálról. Rózsássy Barbara értő utószavából egy részlet: „Akárhányszor veszem kézbe e novellát, költői ritmusú sorait olvasva mindig olyan érzésem támad, mintha egy eltűnt, elfeledett világba lépnék. Különös Atlantisz ez: habár tudjuk, érezzük elérhetetlenségét, mégis e mélyre merült szigetből a költészet 85 időtlensége sugárzik felénk.”

És hasonlóan gondolkodhat az olvasó, ha azok az írásokat olvassa, amelyekben megidéződnek olyan társak, mint Kárpáti Kamil, Lázár Ervin, Bertha Bulcsu vagy Zelk Zoltán, akik közel álltak és állnak Szakonyi Károly írói és emberi világához. Jó, hogy egy-egy villanásra feltűnteti őket, reális vagy álomszerű képekben, jelenetekben. Vannak aztán káprázatok, álmok, képzelgések is. És megteremti azt a furcsa összehangolódást, azt a furcsa rendet és belső békességet, amit Reményik Sándor oly szépen megénekelte hajdanán. Lebegő rajzokkal, a mélylélek szép vetületeivel.

Azt hiszem, a *Hangversenydarabok* című kötet szerzője ilyen író, ilyen ember. (*Stádium Kiadó, 2014*)

Új Forrás 2016/5 – Bakonyi István: Miniaturák
Szakonyi Károly: *Hangversenydarabok*

A hétéves gyerek végigdolgozta életének hosszú nyári napját, nála is kisebb két öccséről gondoskodott. A legkisebbet, hűgát még anyja maga dajkálta, a legnagyobb hétéves fiú egy kis haladékot kapott. De tudta, hogy hamarosan

86 Andrej Platonov

SZEMJON

(Történet a régi időkből)

a hűga is az ő keze alá kerül, mert anyjának megint dagadt a hasa, bár azt mondta, csak az evéstől. A hétéves Szemjon Ponomarjov szülei jólelkű emberek voltak, ezért anyja folyton szült, amint kitelt az egyik gyerek szoptatási

ideje, máris másikat fogant.

– Hadd éljenek – mondta apja, amikor megtudta, hogy a felesége újra várandós –, minek nyuglódjenek ott?

– Papa, ők hol vannak ott? – kérdezte Szemjon. – Halottak ott?

– Mi mások lennének? – mondta apja. – Ha nem élnek velünk, akkor halottak.

– És rossz ott nekik? – érdeklődött Szemjon.

– Látod, hogy mind ide furakodik, hát akkor rossz nekik – közölte apja.

– Velünk rossz nekik, nagy vagy, ezt magadtól is tudod, de ott még rosszabb...

– Nem jó nálunk – mondta azt anya, és vászonba tekert kenyérbelet dugott a legkisebb lányka szájába. – Jaj de nem jó...

Az apa szelíden, erős tekintettel nézett az anyára.

– Nem baj. Hadd nőjenek, ha nem élnek, még rosszabb nekik.

Szemjon születése után csak három-négy évig pihent és élt csecsemőként, aztán már nem volt erre ideje. Apja egy kosárból és vaskerekekből kis talyigát készített, anyja pedig meghagyta Szemjonnak, tologassa benne az udvaron az öccsét, amíg ő ebédet főz. Nappal a kicsi aludt, de hamar felébredt és sírt, és akkor megint körbe kellett tologatni az udvaron, el a fészker mellett, aztán a budihoz, a kertkapuhoz, az oldalépület mellett, a sövény mentén, az utcai kapu előtt és megint a fészkerhez. Később, amikor Szemjonnak még egy öccse született és kicsit megnőtt, akkor már egyszerre kettőt ültetett a talyigába, és addig tologatta őket körben az udvaron, amíg bele nem fáradt. Amikor elfáradt, az ablakon keresztül kenyeret kért anyjától, kapott egy darabkát, aztán újra szorgalmasan nekifeszült a talyigának, és tolta maga előtt, belefásulva a hosszú utazásba az udvaron a szalmaszálak, szemét, kavicsok és gyér fűszálak között. Álmos szemmel nézett le rájuk és suttogott velük erről-arról, vagy arra gondolt az eszével, hogy azok is olyanok, mint ő, és nem kell bánkódnia, hiszen azok is hallgatnak, nem bánkódnak – se a szalmaszálak,

se a fű. Szemjon néha az öccseihez is beszélt a talyigában, de azok alig értették és sírni szerettek. Ha sokáig sírtak, Szemjon megbüntette őket, kaptak a fejükre, de csak néha. Láttá Szemjon, hogy a testvérei szájalmasak, talán félelmükben sírnak, nehogy visszakergessék őket oda, ahol halottak voltak, amikor még nem születtek meg. „Hadd éljenek” – nyugodott bele Szemjon is. Időnként az ablakon beszólt anyjának: 87

– Mama, elég?

– Nem, nem, toligáld még! – felelte anyja a szobából. Bent főzött, etette és ringatta az utolsó kislányt, mosott, stoppolt, foltozta a fehérenműt, mosta a padlót, kuporgatta a szegényes pénzt, mintha sok lenne, karjában a kislánnyal maga ment fáért a raktár mellé, ahol a muzsikok szállítás közben el-elhullatták a szekérről, aztán nem szedték föl, hogy ne fárasssák a lovakat, hiszen a fa másé, a ló meg az övék.

Szemjon apja kovács volt, a kovácsműhelyben dolgozott az országútnál, amelyik Moszkváig ment ezer versztát és még tovább. Apja otthon csak aludt, reggel elsőnek ébredt, fogott egy kenyérvéget és elment. Este pedig, télen és nyáron, már sötétben jött meg, és ritkán érte ébren legidősebb fiát, Szemjont. Lefekvés előtt általában négykézláb mászkált alvó gyerekei között a padlón, rongyos gúnyákkal takargatta őket, megsimogatta a fejüket. Nem tudta kifejezni, hogy szereti őket, hogy sajnálja őket, mintha bocsánatot kért volna tőlük a szegény életért. Aztán az apa lefeküdt az anya mellé, aki egy sorban feküdt a gyerekekkel a padlón, zsibbadt, hideg lábát az asszony meleg lábára tette és elaludt.

A gyerekek reggel, amint felébredtek, sírni kezdtek, éhesek és szomjasak voltak, ezen kívül furcsa volt és szokatlan, hogy élnek, testükben folyton fájt valami, mert még nem csontosodott meg. Csak Szemjon nem sírt, némán tűrte az éhezést, előbb a testvéreiről gondoskodott, és csak aztán ette meg anyjával együtt, ami megmaradt a kisebbek után, vagy ami véletlenül megromlott vagy megrohadt, hogy ne dobják ki hiába. Az anyja már régóta élt, ő már nem nagyon kínlódott az éhségtől, de Szemjon egészen ebédig gyötrődött. Tologatta öccseit a talyigában, szomorkodott, mert sajgott a szíve az éhségtől, sírt és halkan nyüszített, hogy ne gondoljon semmire. Öccsei csak nézték a talyigából és ők is kiabálni kezdtek félelmükben, ha már a bátyjuk fél valamitől. Akkor Szemjon a kidobott hamuból faszéndarabkákat kotort elő, vagy az oldalépület faláról lekapart egy kis meszet és odaadta nekik, és amikor szopogatni kezdték és nyeldekelték a szenet, mohóságukban abbahagyták a kiabálást. Szemjon pedig betolta öccseit a talyigával a fészker mögé, ahol a tyúkól, a sövény és a fal között lapu nőtt a bádoglemezek és szemét között, és kiment az utcára. Idegen házak között ment, tekintetével kutatva, hol mi hever a földön. Legjobban almacsutkát vagy répavéget szeretett találni. Amikor rátalált

egyre és ette, szíve olvadozott az örömtől, nevetett, és szaladt vissza mielőbb az öccseihez, mert távollétében kimászhattak a talyigából, és örökre elveszhetnek volna, jó ég tudja hová. Futtában Szemjon felemelte az inge alját és meg-
nézte a hasát, úgy tűnt neki, hogy ott tőle külön él valaki, aki hol kínozza,
88 hol örömet okoz neki, de jobb lenne, ha senki nem lenne ott, jobb lenne egyedül és kínok nélkül élni.

Öccsei tényleg kimásztak egyedül a talyigából, egyik csak mászni tudott, a másik már járt egy kicsit. A járó nem tudott messzire elmenni, az útjába akadó tárgyak bántották, hol a homlokát, hol az oldalát vagy a hasát ütötték, a fájdalomtól hamarosan elesett és sírt. A kisebbik, Petyka viszont, aki kúszott, veszélyes volt, még puha és csecsemősen dundi volt, lassan kúszott, az útjába akadó tárgyak nem nagyon bántották, ezért lassú menetben el tudott mászni, át a sövény közti réseken, eltűnt a fűben, távoli, idegen udvarok bokraiban vagy egy kutyaólban elaludt.

Szemjon visszagyűjtötte öccseit a talyigába, és újra tologatta a földön, mesélt neki arról, hogy milyen esők és villámok vannak a világon, micsoda tornyok állnak a városban, ahol gazdagok laknak – ő már sokat élt és mindent látott. Van neki egy vasháza az erdő szélén, éjszaka oda szokott járni, hogy egyedül éljen szörnyen, mert a farkasok királyaként dolgozik. Öccsei féltek, ahogy hallgatták, de elhitték, a kisebbik, Petyka, nem sokat értett, de akkor is félt. Maga Szemjon is érdeklődve figyelte a saját meséjét, és ugyan nem volt igaziból vasháza és nem szolgált éjjelente a farkasok királyként, de tényleg boldoggá tette a saját képzelete.

Szemjonra úgy néztek öccsei, tátott szájjal, hogy még pislogni is ellejtettek, mint egy felsőbbrendű, borzasztó emberre, nekik nem volt semmi elmesélnivalójuk, alig tudtak pár szót, ezért amikor őt hallgatták, nem is emlékeztek magukra.

De Szemjon hirtelen megsajnálta öccseit, arra sem volt még elég eszük, hogy jónak képzeljék magukat, még nem tanulták meg szeretni a saját életüket. A gyerekek bizalommal és szegény módjára néztek a bátyjukra, szemükben nem volt édes öröm, kitalált gondolat vagy büszkeség, mindegy volt nekik, hol zajlik a boldogság, belül vagy kívül, csak az volt fontos, hogy létezzen, hogy ne kelljen kételkedni benne.

– Nem dolgozom, nem vagyok király, csak úgy mondtam – mondta Szemjon szomorúan. – Akkor pénzt vagy húst hoznék haza, mert nagy a szűkség a házban, semmi sincs elég...

– Akkor menj és lopj húst, és add a mamának – tanácsolta a Szemjon utáni ötéves Zahar. – A mamának fáj a feje a gondoktól, ő mondta nekem – jutott eszébe.

Zahar már össze tudta szedni a forgácsot a szamovár begyűjtéséhez, és ebédnél figyelt, hogy ne kapjon kevesebbet – persze a papának több jár,

mint neki, Szemjonnak csak egy picivel több, Petykának pedig a legkevesebb, ő még nem nőtt meg, még megárt neki a sok étel.

Egyszer ebéd előtt kikiabált Szemjonnak az ablakon az anyja, hogy siessen haza. Vajúdni kezdett, és elküldte Szemjont, hívja a bábaaszszonyt, Kapiskát. Szemjon rögtön meghozta kézen fogva az öregaszszonyt, ismerte már régről. Kapiskának egy szál foga volt csak fölül, azzal tartotta az alsó ajkát, hogy ne fittyedjen le, mert akkor látni lehetett az üres száj sötét üregét. Éjszaka, elalvás előtt Kapiska felkötötte az állkapcsát egy szalaggal a feje tetejéhez, különben álmában beletelepedtek a legyek, meleg helyet keresve. Kapiska arca már kezdett olyan lenni, mint egy muzsiké, meg is zöldült az öregségtől, és alighanem a gonoszagtól is, az ajka fölött pedig szürke bajuszka nőtt. Olyan keszeg volt az öregaszszony, hogy Szemjon, ahogy kézen fogva vezette, hallotta benne, hogy valami zörög és nyikorog, biztos az erei súrolták a csontjait.

Kapiska elvette az anyától és odaadta Szemjonnak a legkisebb, karon ülő kislányka-húgát, és azt mondta, hogy sokáig ne jöjjön haza. Szemjon beültette a húgát a két öccse közé a talyigába, megmondta nekik, hogy az anyjuk újra szül, és most még rosszabbul fognak élni. Elvitte a gyerekeket a tyúkól mögé, ahol csönd volt, és mind elaludtak, mert már elmúlt dél. Ideje lett volna enni, de az anyjuk lebetegedett. Szemjon ringatta a gyerekeket, hogy mélyebben elaludjanak, aztán hazament és elbújt a tornácon a sötétbe. Hallani akarta, hogyan születnek az emberek, mitől élnek, és remegett bánatában és félelmében. Anyja a szobában hol kiabált, hol nyögött, hol suttogott valamit. Kapiska edényekkel zörgött, vásznat tépett csíkokra, gazdálkodott a szokásos háztartási munkában.

– Ne sírj, ne búsulj, jányom – mondta Kapiska Szemjon anyjának. – Lefekszek melléd, hátha megkönnyebbedsz.

Kapiska nyögdecselt egy kicsit, aztán csönd lett a szobában. Az vénaszszony biztos lefeküdt az anyja mellé a padlóra terített paplanra. Csak azt lehetett hallani, hogy az anyja szaporán és nehezen lélegzett, mintha sietne, hogy túljusson a szenvedésén.

– Nehéz neked, de milyen lehet neki? – mondta Kapiska.

– Kinek, anyó? – kérdezte az anyja gyorsan, hogy el ne sírja magát a fájdalomtól.

– Hát annak, aki születik! – mondta Kapiska. – Hiszen most megy bele a lélek, oda, ahol a legszűkebb, a kis test közepébe, mászik belé, szorongatja az összes ereit, felhúzza magára... te pedig szépen megszülsz, magadhoz térsz, és aztán újra megfogansz, mi máshoz kezdenél?

– Nem fogok többet szülni – mondta kínlódom az anya.

– Még hogy nem fogsz! Csak el ne higgyem. Hát, jányom, ha nem fogsz szülni, megsavanyodsz, elrohadsz, megpenészedsz, azt se fogod tudni, miért volt az élet, meggonoszulsz... Jobb kínlódni, és tudni, hogy élni fogsz.

– Az anya újra felnyögött.

90

– Megint fáj? – mondta Kapiska. – Csak lélegezz, lélegezz, fúj-jad szorgosan. Csináljuk együtt, én is szülni fogok.

A vénasszony nyöszörögni kezdett, fújtatott, túltett az anyán is, hogy megvigasztalja a szülésben, és legalább a megjátszással magára vegye kínjainak egy részét.

Szemjon már meggémbereedett a várakozásban és a bánattól, a szobából valami savanyú szag jött, mintha sárga lett volna. A kisfiú ült és félt. A távolban a tyúkól mögött hirtelen üvölteni kezdett Nyuska, a legkisebb lány, lehet, hogy kiesett a talyigából a fejére. De egyszerre csak megszakadt, mintha nem is lett volna, csak képzelte volna. Szemjon odarohant, hogy ellenőrizze a gyerekeket. A talyiga mélyén csak a kisebb fiú, Petyka aludt, Zaharka és Nyuska pedig már kimásztak onnan valahová, Zahar biztos kiszedte a hűgát, mert az magától nem mert volna kimászni. Szemjon körülnézett és meghalotta, hogy Zaharka valakinek azt mondja: „Te disznó, te meg minek születél!” Szemjon belépett a tyúkólba. A sötétben, az üres ülőrudak alatt Zaharka a húga hasán ült és két kézzel fojtogatta. A kislány a hátán feküdt alatta és próbált lélegezni, meztelen lábával kapálózott a tyúkól mocskos földjén, hogy segítsen magán. Vörösre kisírt szemmel némán és már egykedvűen nézett Zaharka arcába, pufók keze bátyjának fojtogató kezébe akaszkodott. Szemjon hátulról ököllel Zaharka jobb állkapcsára ütött. Zaharka lefordult a hűgáról és beütötte bal halántékát a tyúkól falán a sarokkönek, még csak nem is sírt, azonnal elvesztette az eszméletét a fájdalomtól. Szemjon még néhányszor megütötte, ahol érte, de hamarosan észbe kapott, abbahagyta és maga is sírni kezdett. A húga már felvidámodott, négykézláb odamászott hozzá, és várta, hogy a bátyja odafigyeljen rá. Szemjon felvette, megnyálazott tenyerével megtörölgette a kislány kisírt szemét, aztán kivitte a talyigába, ringatta egy kicsit, és a húga engedelmesen, ijedten elaludt a legkisebb bátyja mellett.

Zaharka saját lábán jött ki a tyúkólból, bal orcájára rászáradt a vér, de már nem haragudott. „Jól van – mondta Szemjonnak –, ha nagy leszek, majd visszaadom.” Azzal lefeküdt a földre a talyiga mellé és elaludt, mert tudta, hogy az anyja újra szül és nem csinált ebédet. Szemjon is lefeküdt a talyiga árnyékába és elaludt, amíg a lemenő nap nem sütött a szemébe.

De van az életben olyan idő, amikor nem kerülheti el az ember a boldogságát. Ezt a boldogságot nem a jószág hozza és nem is más emberek, hanem a növekvő szív ereje, a test mélyéről jön, amelyet saját melege és saját értelme melegít. Ott bent az emberben, függetlenül a sorsától és a szenvedések ellenére, néha magától születik valami, az öröm öntudatlan hangulata,

csak általában gyenge és hamar kihuny, amikor az ember észbe kap és nekilát közvetlen dolgainak. Szemjon gyakran ébredt ilyen véletlen boldogsággal, aztán elgondolkozott és elfelejtette, hogy jó élnie.

Este megjött az apja és nekiállt kását főzni a vaslábasban. Az anya már megszülte a kislányt és erőltlenül aludt. Kapiska kívárta a kását, evett a családdal és kezdte mondogatni az apának, hogy adjon neki pénzt, mert szeretne tovább élni, de nincs miből. Az apa adott neki negyven kopeket, Kapiska bekötötte a kendője sarkába és hazament aludni.

Másnap az apa elment dolgozni, de az anya nem tudott fölkelni. Így Szemjon egyedül vitte az egész háztartást.

Először a talyigával hozott két vödör vizet a tározóból, aztán megmosta, felöltöztette és megetette a gyerekeket. Ezen kívül ki kellett takarítani, híg kását főzni az anyjának, kenyeret és tejet venni, figyelni az öccseire, hogy ne tűnjenek el valahová, ne essenek bele a budiba vagy ne gyújtsák föl a házat. Az anya némán, gyöngén figyelte Szemjont, ahogy gondoskodott és dolgozott. Az újszülött kislány mellé fektetett és már szopott a melléből.

Délben Szemjon minden gyereknek adott kenyeret és tejet, anyjának kását és a gyerekek lefeküdtek. Szemjon már arra kezdett gondolni, mit ad este enni a családnak, mert ebédre minden elfogyott, nem volt se maradék, se tartalék. Elmosogatott és elment a háztulajdonoshoz, hogy kölcsönkérjen kenyeret és kölest.

– Lehet, hogy nem is adjátok meg – mondta a háztulajdonos, volt neki negyven gyeszjatyina földje, bérbe adta a parasztnak, ő maga meg semmit nem dolgozott, csak hevert a díványon vagy a padon és kalendáriumot olvasgatott. Szemjon már régen el akarta tőle kérni, hogy megnézegebbe benne a képeket, de nem merte.

– Megadjuk – mondta Szemjon. – Apa kap fizetést és elhozom.

A háztulajdonos adott egy font kenyeret és öntött kölest a fiú felhajtott ingébe.

– Figyelj oda, hogy a pereputtyod ne rondítsa össze az udvart – mondta.

– Zaharka tegnap három helyre is odapiszkított, menj és takarítsd föl.

– Rögtön megyek és feltakarítom – ígérte meg Szemjon. – Kicsik még, nem értik, mit csinálnak.

– Majd ha meglátom, jól fejbe verem, rögtön megérti.

– Inkább ne üsse meg – kérte Szemjon –, különben felgyújtom éjjel a házát.

– Te kis rohadék – mondta a gazda, de Szemjon már messze járt a kenyérral és kölessel.

A gyerekeket nyári napja hosszan és nehezen telt, amíg jól nem lakott minden madár, veréb és tyúk, és amíg már el nem csendesedtek és aludni

nem tértek, és amíg az ég szürkülni nem kezdett és hallani lehetett, hogy az országúton mennek a falu felé a szekerek, kalapálnak az út menti műhelyben a kovácsok.

92 Szemjon családjában még mindenki aludt, az anya és az összes gyerek is, csak ő ült a ládán és várta, ki ébred fel. Nem szokott hozzá, hogy egyedül és szabadon éljen, gyúlt benne a szomorúság, a szíve újabb gondokat akart. Lassan leragadt a szeme, letette a fejét a ládára, valamit meg akart jegyezni, de mindent elfelejtett és elaludt.

Az anyák azonban keveset alszanak, Szemjon anyja is hamarosan kinyitotta a szemét.

– Szemjon! – szólt rá. – Fűtsd be a tűzhelyet, tedd föl a vaslábast a vízzel, fürdesd meg a kicsiket!

Szemjon azonnal felpattant a ládáról, de még nem pihente ki magát, nem melegedett meg álmában, és most reszketett a gyengeségtől.

– Rosszul vagyok – mondta az anyja –, menj el apádért, jöjjön haza korábban.

– Mária – mondta Szemjon. – Mama, ne szülj több gyereket, elfáradtam.

– Nem fogok – felelte az anyja. Ott feküdt a paplanon és alig lélegzett, a szülés kimerítette. Az új kislány mélyen aludt mellette, és nem értette, hogy már él. Szemjon csodálkozva nézte a legkisebb hűgát, alig született meg, még semmit nem látott, állandóan alszik, és nem akar felébredni, mintha nem lenne érdekes neki az élet.

– Szemjon, tedd ide a kezed, nézd, milyen hideg vagyok – mondta az anya. – Ha meghalok, neveld föl helyettem a gyerekeket, apádnak nincs ideje, pénzt keres...

Szemjon lefeküdt anyja mellé és homlokára tette a kezét, hideg volt és nyirkos, az orra elvékonyodott és a szeme kifehéredett.

– Minden leszakadt bennem, olyan mintha üres lennék – mondta az anyja. – Te vagy a legidősebb, vigyázz a testvéreidre, talán ember lesz belőlük, ha felnőnek...

Az anya átfogta Szemjon fejét és azt mondta:

– Eridj apádért.

Szemjon elment az apjáért, de az nem tudott azonnal jönni, meg kellett még vasalnia három szekérekereket, a gazda várta a munkát. „Kibírja, nem hal meg – mondta a kovácsműhely tulajdonosa –, a feleségek mifelénk minden hónapban azt mondják, hogy rögtön meghalnak.” Szemjon hazament, felélesztette a tüzet a tűzhely elején, rátette a tűzlábat és fölrakta a kölest főni vacsorára. A kicsik is felébredtek, Zaharka forgácsot dobált a tűzre, hogy gyorsabban és finomabbra főjön a köles, Petyka pedig odamászott az anyja mellé és hosszan nézte és tapogatta az arcát, mintha ellenőrizte volna, hogy még él, csak beteg és sír.

Az apa csak akkor jött haza, amikor sötét lett, mint mindig. Megette, amit Szemjon félretett neki a gyerekektől, és lefeküdt az anya mellé aludni. Szemjon még ébren volt, látta, ahogy apja óvatosan átöleli anyját, megcsókolja az arcát, az anyja pedig felé fordult, és összekuporodott, mint egy gyerek, kicsire összehúzva hűlő, kiüresedett testét. Kisvártatva 93
apja fölkelt és kiment, behozta a kamrából a régi, nagy csergét és betakarta vele az anya egyre hűlő testét. Az új kislányt átrakta maga mellé, mert az anya már nem tudott volna vele foglalkozni, ha felsírt volna éjszaka. Szemjon egész éjszaka virrasztani akart, mert félt, hogy anyja meghal, vagy apja véletlen agyonnyomja álmában a kicsi lányt, de a szeme magától becsukódott, és csak reggel nyitotta ki, amikor rámászott Zaharka és az ujját a fülébe dugta.

Apja a szobában járkált és karján ringatta a síró újszülött kislányt. Az anya most is ott feküdt a paplanon, a takaró és a nagy cserge alatt. Még a feje is be volt takarva és nem kelt föl.

Szemjon odament hozzá, hogy megnézzé és megkérdezze, mit kell csinálnia reggel, mit főzzen a kicsiknek és hol kérjen kölcsön, amíg apja fizetést nem kap.

– Nem kell kitakarni – szólt rá Szemjonra az apja –, hajnalban meghalt. Eridj, hívd el Kapiskát.

– Kapiskát minek? – kérdezte Szemjon.

– Hogy nálunk lakjon. Majd vigyáz a gyerekekre és főz. Már öreg asszony.

– Minek nekünk Kapiska! – mondta Szemjon.

– Öreg varangy! – mondta Zaharka. – Sokat fog zabálni, nekünk sincs elég.

Szemjon átvette apjától az új hűgát. Petyka és a másik hűga (most már idősebb hűga) a padlón ültek és némán játszottak egymással, szemétből és a rongyfoszlányokból csináltak dolgokat és gazdagságot maguknak.

– Hogy fogunk most élni! – mondta Szemjon és panaszosan összeráncolta a homlokát, bánata lassú forró hullámban emelkedett fölfelé a szívéből a torkába, de még nem jutott el a könnyekig. – Mivel etessük a szopóست, ő is meg fog így halni...

– Még kicsi – mondta az apja –, még nem élt, nem szokta meg, semmit sem tud. El kell majd temetni a mamával együtt.

Szemjon elringatta karján a síró új kislányt, aki elaludt és elhallgatott. Kis időre letette az anyja lábához, a paplanra.

– Apa, mennyibe került egy kecske? – kérdezte Szemjon.

– Biztos nem drága, nem tudom.

– Vegyél nekünk egyet fizetéskor – kérte Szemjon. – Zaharka majd le-gelteti kint a réten, este pedig tejet fejek belőle, felforralom, és mi magunk

fogjuk feltáplálni a kislányt, a mama nélkül. Cucliból etetjük majd, veszünk egy cuclit és ráteszünk egy halhólyagot. Csak majd mondd meg Zaharkának, hogy ne szopjon a kecskéből a réten, mert szeret ravaszkodni.

– Nem fogok a kecskéből szopni semmit – ígérte Zaharka. –

94 Nem édes a teje, a mama egyszer régen adott nekem.

Az apa hallgatott. Nézte az összes gyerekét, a halott feleségét, akit egész éjszaka melegített, mégsem tudta felmelegíteni és most megdermedt, és nem tudta a kovács, mire gondoljon, hogy könnyítsen a lelkén.

– Mama kell nekik, nem kecske. Csak te vagy egyedül a legnagyobb, Szemjon, de ők mind nagyon kicsik még...

Szemjon egy szál ingben volt, mert még nem jutott hozzá, hogy nadrágot húzzon, mióta felébredt. Felnézett az apjára és azt mondta:

– Leszek én a mamájuk, nincs más.

Az apa nem mondott semmit legidősebb fiának. Akkor Szemjon fogta a székről a mama ruháját, egy pongyolát, és belebújt, a fején keresztül felhúzta. Hosszú volt neki, de magára igazgatta, és azt mondta:

– Nem baj, levágom és felhajtom.

A halott anya sovány volt, ráillett volna Szemjonra a ruhája, ha nem lett volna hosszú. Az apa nézte legidősebb fiát: „már elmúlt hét éves”, gondolta.

A ruhában és szomorú gyerekarcaival Szemjon éppen annyira látszott fiúnak, mint lánynak, egyre megy. Ha kicsit megnő, lehet lánynak nézni, és az már nő, majdnem mama.

– Zaharka, eridj az udvarra, tologasd a talyigában Petykát és Nyuskát, hogy ne kérjenek enni – mondta Szemjon a mama pongyolájában. – Majd szölok, ha bejöhetek. Nekünk sok dolgunk van a papával.

– Az utcán lánynak fognak csúfolni a gyerekek! – nevetett Zaharka. – Kis pisis vagy most, nem fiú.

Szemjon fogta a söprűt és takarítani kezdett a paplan körül, ahol az anya feküdt.

– Hadd csúfoljanak, majd megunják, én meg úgyis megszokom, hogy lány vagyok. Eridj, itt csak láb alatt vagy, rakd be a gyerekeket a talyigába, különben megseprűzlek.

Zaharka hívta Petykát, az mászott utána az udvar felé, Nyuskát meg a karjára vette, alig bírta el.

Az apa a falnál állt és némán sírt. Amikor Szemjon végzett a takarítással, odament hozzá.

– Papa, gyere, takarjuk ki a mamát, először meg kell mosdatni... majd aztán sírsz, és én is fogok, nekem is kell... majd együtt.

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM
anyagi támogatásával jelenik meg. Terjeszti a Budapesti,
a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő, kiadóvezető)
PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, Zene online rovat)
REICHERT GÁBOR (kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (főszerkesztő-helyettes, felelős szerkesztő)
SZŰCS BALÁZS PÉTER (próza rovat: szbalaazs@freemail.hu , Füstjelek online rovat)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

ACSAI ROLAND (Indiáner-gyermekirodalmi rovat)
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR
TURI MÁRTON
POGRÁNYI PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BUJI FERENC
CSEKE ÁKOS
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PETER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2890 Tata, Székely B. u. 2/A Telefon: 20/3353 626

E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu

Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.

ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.
Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.